

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ,
СТАН І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: студентка II курсу, групи 672-1
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Данилюк Олександра Миколаївна _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Гладчук Ольга Михайлівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

АНОТАЦІЯ

Данилюк О.М. Ринок фінансових послуг, стан і напрямки розвитку в Україні. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теорії і практики розвитку ринку фінансових послуг. Досліджено теоретичні основи функціонування ринку фінансових послуг. Проведена оцінка стану ринку фінансових послуг в Україні. Запропоновані напрямки подальшого розвитку ринку фінансових послуг в Україні.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, фінансові послуги, державне регулювання, банківський сектор, кредитування, небанківські фінансові установи, страхові послуги, інноваційна діяльність.

ANNOTATION

Danyliuk O.M. The Financial Services Market: Current State and Development Directions of development in Ukraine. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification paper investigates the theory and practice of the development of the financial services market. The theoretical foundations of the functioning of the financial services market have been explored. An assessment of the current state of the financial services market in Ukraine has been conducted. Directions for the further development of the financial services market in Ukraine have been proposed.

Key words: financial services market, financial services, state regulation, banking sector, lending, non-banking financial institutions, insurance services, innovative activity.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.М. Данилюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	6
1.1 Суть та класифікація фінансових послуг	6
1.2. Роль фінансових посередників на ринку фінансових послуг	13
1.3. Структура та державне регулювання ринку фінансових послуг	17
Висновки до Розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. СТАН РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	26
2.1. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні.....	26
2.2. Огляд та оцінка ринку послуг небанківських фінансових установ у країні	31
2.3. Аналіз фінансових послуг на фондовому ринку України	36
2.4. Оцінка валютного ринку України як складової ринку фінансових послуг	42
Висновки до 2 Розділу	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	49
3.1. Проблеми та виклики ринку фінансових послуг в сучасних українських умовах	49
3.2. Можливості імплементації зарубіжного досвіду у подальший розвиток ринку фінансових послуг України	56
3.3. Пропозиції щодо покращення функціонування ринку фінансових послуг України	61
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Фінансові послуги є важливим елементом сучасної економічної системи, оскільки вони забезпечують ефективний рух і розподіл фінансових ресурсів, сприяють підтримці економічної стабільності та задовольняють потреби різних суб'єктів господарювання. У контексті трансформаційних змін, які відбуваються в економіці України, розвиток фінансового сектору стає важливим фактором стабільності та стійкості економіки.

Сучасний стан ринку фінансових послуг в Україні відзначається значними викликами, пов'язаними з адаптацією до нових умов, впровадженням цифрових технологій, підвищенням конкуренції та інтеграцією до європейського фінансового простору. Особливо актуальними є питання вдосконалення механізмів регулювання та запровадження інноваційних підходів, які дозволять забезпечити ефективність функціонування ринку.

Науковці як вітчизняного, так і зарубіжного середовища досліджують різні аспекти функціонування фінансових послуг, включаючи їх класифікацію, роль у підтримці економічного розвитку, вплив фінансових інновацій і специфіку регулювання. Зокрема, варто виділити наукові праці наступних вчених у цій тематиці: Шклярук С. Г., Ярмошук А.Ю., Танчак Я.А., Ситник Н.С., Ксьондз С.М., Коваленко Ю. М., Василик О.Д., Бормотова М. В. та інших. Однак, враховуючи динамічні зміни, багато аспектів залишаються відкритими для подальших досліджень.

Тема роботи є **актуальною**, оскільки вимагає не лише аналізу сучасного стану ринку фінансових послуг, але й обґрунтування напрямків його вдосконалення, що забезпечить розвиток фінансового сектору відповідно до глобальних стандартів.

Мета магістерської роботи полягає в обґрунтуванні шляхів вдосконалення функціонування ринку фінансових послуг в Україні, спрямованих на підвищення його ефективності, конкурентоспроможності та адаптації до сучасних викликів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- описати суть ринку фінансових послуг та його регулювання;
- провести аналіз сучасного стану ринку фінансових послуг в Україні;
- визначити основні тенденції та проблеми розвитку банківського та небанківського секторів;
- дослідити вплив державного регулювання на функціонування ринку фінансових послуг;
- запропонувати рекомендації щодо вдосконалення механізмів функціонування ринку, враховуючи міжнародний досвід та особливості української економіки.

Об’єктом дослідження є економічні взаємовідносини, які виникають на ринку фінансових послуг, який охоплює функціонування банківських та небанківських фінансових установ, а також механізми їхньої взаємодії.

Предметом дослідження виступають механізми, інструменти та особливості функціонування ринку фінансових послуг, які забезпечують його ефективність та стабільність у сучасних умовах господарювання.

Методологічною основою роботи є наукові положення та концепції світової й вітчизняної економічної думки у сфері фінансових послуг, а також нормативно-правова база, що регулює функціонування фінансового ринку.

Для досягнення поставленої мети застосовувалися такі методи дослідження:

- загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення;
- специфічні методи економічних досліджень: статистичний аналіз, економіко-математичне моделювання, графічний метод для візуалізації даних.

Інформаційна база дослідження. Дослідження базується на аналізі офіційних статистичних даних Національного банку України, Міністерства фінансів України, нормативно-правових актів, фінансової звітності банківських і небанківських установ. Додатково використовувалися дані наукових публікацій, звітів міжнародних організацій та матеріали конференцій.

Наукова новизна роботи полягає у вдосконаленні підходів до аналізу й регулювання ринку фінансових послуг в Україні, зокрема:

– доповнено рекомендації щодо оптимізації механізмів державного регулювання фінансових послуг з урахуванням європейського досвіду;

– обґрунтовано заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності фінансових установ в умовах цифрової трансформації;

– удосконалено підходи до аналізу функціонування банківського та небанківського секторів фінансового ринку в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі удосконалення державної політики у сфері регулювання ринку фінансових послуг, підвищення ефективності діяльності банківських і небанківських установ, а також у навчальному процесі для підготовки фахівців у галузі фінансів.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом представлення деяких положень кваліфікаційної роботи на студентській науковій конференції ЧНУ імені Ю. Федьковича у 2024 році.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок та 16 додатків, при цьому основний зміст викладений на 65 сторінках. Список використаних джерел складається з 62 найменувань і розміщений на 8 сторінках. Робота містить таблиці, графіки та інші ілюстративні матеріали, що полегшують сприйняття даних і висновків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

1.1 Суть та класифікація фінансових послуг

Фінансові послуги є ключовою складовою сучасного економічного життя, що відображається в різноманітті фінансових інструментів та сервісів, які надаються для задоволення фінансових потреб різних учасників ринку. Ці послуги відображають широкий спектр операцій та управлінських рішень, спрямованих на управління грошовими потоками, ризиками та забезпеченням фінансової стабільності. Суть фінансових послуг полягає у відображенні специфіки відносин між учасниками фінансового ринку та управління фінансовими ресурсами з метою досягнення конкретних фінансових цілей.

Класифікація фінансових послуг базується на різних аспектах фінансової діяльності та потребах учасників ринку. Вона охоплює широкий спектр сегментів, включаючи банківські послуги, інвестиційні та страхові продукти, фінансовий консалтинг і платіжні системи. Кожен з цих сегментів відображає різні аспекти фінансового управління та відповідає конкретним фінансовим потребам клієнтів. Така класифікація дозволяє розуміти різноманітність фінансових послуг та їхню роль у підтримці фінансової стабільності та розвитку економіки.

Згідно із Законом України Про фінансові послуги та фінансові компанії від 14.12.2021 № 1953-IX «фінансова послуга - операція або декілька операцій, пов'язаних однією правовою метою, з фінансовими засобами, що здійснюються в інтересах інших осіб, ніж надавач такої фінансової послуги, а також послуги, прямо визначені спеціальними законами як фінансові послуги» [35].

Таким чином, визначають три основні властивості будь-якої фінансової послуги:

1. Операції, які проводяться на користь інших осіб, що означає їхній посередницький характер.
2. Фокус на фінансових активах як предметі операцій.
3. Мета операції полягає у здобутті прибутку або збереженні реальної вартості фінансових активів.

Василик О.Д. у своїй праці " Теорія фінансів " підкреслює, що фінансові послуги охоплюють усі послуги, пов'язані з рухом капіталу, включаючи банківське обслуговування, страхові послуги, управління активами, а також послуги, що забезпечують інвестиції та платіжні операції. Василик зазначає, що «Фінансові послуги є інструментом для забезпечення ефективного використання капіталу та створення додаткової вартості в економіці» [7].

Коваленко Ю.С. у статті «Сучасні тенденції розвитку ринку фінансових послуг в Україні» аналізує зміни у фінансових послугах України під впливом ринку фінансових технологій. Він зазначає, що інновації у фінансовій сфері сприяють виникненню нових видів фінансових послуг, включаючи електронні платежі та цифровий банкінг. Цитує «Інновації змінюють ринок фінансових послуг, створюючи нові можливості для кінцевих споживачів та підвищуючи доступність фінансових продуктів» [11].

Отже, «фінансова послуга визначається як результат виконання відповідних операцій з фінансовими активами, спрямованих на задоволення індивідуальних фінансових потреб клієнтів. Регулярність проведення цих операцій у процесі надання послуг має важливе значення, оскільки діяльність з надання фінансових послуг є підприємницькою та повинна здійснюватися систематично, постійно та з метою отримання прибутку»[13].

Більшість операцій, які виконуються під час надання послуг, є фінансовими операціями.

Фінансова операція означає будь-яку операцію, що пов'язана зі здійсненням платежу або забезпеченням його здійснення особою, яка перебуває під контролем фінансового моніторингу (згідно з Законом України "Про

запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 28 листопада 2002 року № 249-ІУ, ст. 1) [29].

Згідно з Законом України Про фінансові послуги та фінансові компанії від 14.12.2021 № 1953-ІХ — Ст. 1. «Фінансові засоби - кошти, банківські метали, фінансові інструменти, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до фінансових інструментів» [35].

У статті 4 П(С)БО 13 [30] "Фінансові інструменти" наводиться таке визначення фінансового активу:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти;
- б) угода, що надає право на отримання грошових коштів або іншого фінансового активу від іншого підприємства;
- в) угода, що надає можливість обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на умовах, які можуть бути вигідними;
- г) інструмент власного капіталу іншого підприємства.

Фінансові послуги виникають унаслідок операцій, що проводяться фінансовими посередниками з фінансовими активами. Вони є платними, і їх основна мета полягає в тому, щоб фінансові установи отримували прибуток.

Це означає, що фінансові установи, такі як банки чи інвестиційні компанії, пропонують різні послуги з управління грошовими потоками, інвестуванням, кредитуванням тощо. Ці послуги надаються за плату, яка може бути у формі відсотків, комісійних чи інших платежів, і призначені для забезпечення доходу для самої фінансової установи, що їх надає.

Приклади таких послуг включають банківські рахунки, кредити, інвестиційні портфелі, управління активами, консультації з планування фінансів тощо. Фінансові установи надають ці послуги за умови, що вони будуть прибутковими, сприяючи їм заробляти гроші через виконання цих фінансових операцій.

Фінансові послуги, як і будь-які інші види послуг, відрізняються деякими характеристиками:

1. Фінансова послуга розглядається як активність особи (юридичної чи фізичної), що її надає.

2. Фінансова послуга не має матеріальної форми, а виявляється через встановлені договірні відносини або процеси купівлі-продажу цінних паперів.

3. Абстрактна природа фінансової послуги стає конкретною під час її надання та використання.

4. Корисний результат фінансової послуги проявляється у процесі її надання.

5. Більшість фінансових послуг надаються та споживаються практично одночасно, без значних затримок чи перерв.

Відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та фінансові компанії" «Фінансовими є такі послуги:

- 1) страхування;
- 2) надання коштів та банківських металів у кредит;
- 3) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню;
- 4) фінансовий лізинг;
- 5) факторинг;
- 6) надання гарантій;
- 7) торгівля валютними цінностями;
- 8) фінансові платіжні послуги;
- 9) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу» [35].

Портфель фінансових послуг представляє собою асортимент різноманітних фінансових продуктів та послуг, доступних для клієнтів у сфері фінансового обслуговування. Цей набір може включати в себе різні види послуг, що охоплюють банківські операції, інвестиційні можливості, страхування, кредитні продукти та консультаційні послуги. Він створюється з урахуванням індивідуальних потреб кожного клієнта та спрямований на досягнення їхніх фінансових цілей та задоволення фінансових потреб.

Фінансові послуги можна розділити на різні категорії в залежності від специфіки їх надання клієнтам (Таблиця 1.1.)

Таблиця 1.1

Види фінансових послуг за специфікою їх надання

Особливості надання фінансових послуг	Тип послуги
Прямі послуги	Платіжні, комерційні, інвестиційні, страхові
Непрямі, або супутні, послуги	Клірингові послуги, телефонне управління рахунком, видача пластикових карток на основі депозитного рахунку та інше
Непрямі послуги з додатковим доходом або зниженням витрат	Інвестування залишків на поточних рахунках в одноденні депозити та інше

Таблиця 1.1 відображає класифікацію фінансових послуг за їхньою спрямованістю на задоволення потреб клієнтів. Фінансові послуги розділені на прямі послуги, які безпосередньо спрямовані на задоволення потреб клієнтів, непрямі (супутні) послуги, що не приносять клієнту додаткового доходу, але полегшують надання прямих послуг, і непрямі послуги, які додають клієнтові додатковий дохід або знижують витрати при отриманні прямих послуг.

Фінансові послуги, які надаються клієнтам, можуть бути упорядковані відповідно до ступеня їх складності (Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація фінансових послуг за рівнем складності

Рівень складності фінансової послуги	Опис послуг
I	Відкриття рахунків, грошові перекази, обмін валюти, страхові послуги тощо
II	Послуги, для одержання яких клієнти повинні мати спеціальну підготовку
III	Послуги, що потребують від клієнтів спеціальних знань
IV	Послуги, що вимагають спеціальних знань і навичок у галузі фінансового інжинірингу, фінансового планування

Рівні складності фінансових послуг можна розглядати так:

I рівень: послуги, спрямовані на масове задоволення потреб великої кількості клієнтів і не вимагають від них спеціальних навичок чи професійних знань (відкриття рахунків, грошові перекази, обмін валюти, страхові послуги тощо).

II рівень: послуги, для яких клієнти повинні мати спеціальний рівень підготовки. Це стосується послуг у системі електронної комерції, зокрема, інтернет-страхування та інтернет-банкінгу, а також отримання послуг з управління майном, довірчого управління фінансовими активами, торгівлі цінними паперами та ін.

III рівень: послуги, спрямовані на задоволення специфічних фінансових потреб клієнтів, які мають відповідний рівень професійної підготовки в галузі фінансів. Сюди входять послуги в системі інтернет-трейдингу, фінансові послуги з формування портфеля цінних паперів певного рівня дохідності та ризиковості та ін.

IV рівень: послуги, які вимагають спеціальних знань і навичок у галузі фінансового інжинірингу, фінансового планування. Це обмежений коло послуг, споживачі яких мають розширені знання в галузі фінансового планування, фінансового інжинірингу та розвинені професійні навички у фінансово-технічній сфері.

Останнім часом спостерігається зростання активності фінансових посередників, які виходять на ринок із різноманітними пропозиціями щодо фінансових продуктів.

Фінансовий продукт виступає як форма представлення фінансових послуг на ринку. Ці два аспекти, фінансовий продукт і фінансова послуга, є взаємопов'язаними і взаємодоповнюються. Фінансовий продукт може бути складним, представляючи собою комбінацію кількох послуг. Наприклад, користувач пластикової картки, окрім розрахункових операцій, може отримувати різні інші послуги, такі як кредитні чи депозитні, використовуючи цю картку.

Процес впровадження фінансової послуги на ринок можна розглядати у кількох етапах:

1. Дослідження та аналіз - включає збір та оцінку ринкової інформації, вивчення потреб споживачів, аналіз конкурентів та інших факторів, які впливають на ринок. Це допомагає зрозуміти, чи є попит на цю послугу та які саме аспекти варто вдосконалити.

2. Розробка концепції - визначається ідея фінансової послуги, вибирається її формат та основні параметри, розробляється стратегія впровадження.

3. Проектування та розробка - відбувається створення конкретної моделі або програми, розробка програмного забезпечення (якщо потрібно), створення інфраструктури для надання цієї послуги.

4. Тестування та вдосконалення - після створення фінансової послуги вона проходить тестування на практиці, аналіз отриманих результатів, виявлення слабких місць та вдосконалення.

5. Маркетинг та впровадження – після успішного тестування фінансова послуга готова до впровадження на ринок. Здійснюється маркетингова кампанія, розробляються стратегії продажів та розповсюдження послуги серед цільової аудиторії.

6. Підтримка та розвиток - після запуску послуги необхідно забезпечити підтримку клієнтів, збір фідбеку та впровадження поліпшень. Також важливо постійно вдосконалювати і розвивати цю послугу, враховуючи зміни на ринку та потреби клієнтів.

Фінансові послуги з економічної точки зору можна класифікувати на декілька основних видів:

- платіжні послуги, які включають операції з переказу грошей, видачу платіжних засобів (кредитних карток, чеків) та інші операції, пов'язані з оплатою товарів і послуг;

- інвестиційні послуги, які спрямовані на розміщення інвестицій та отримання прибутку. Сюди входять інвестиційний поради́ник, управління портфелем, обслуговування цінних паперів та інші послуги, пов'язані з управлінням активами;

- страхові послуги, які пов'язані з передачею ризику від однієї сторони до іншої через укладання страхових контрактів. Вони включають життєве, медичне, майнове страхування та інші форми захисту від ризику;
- кредитні послуги, основною метою яких є надання фінансових ресурсів підприємствам і населенню. Це може включати кредити на будівництво, автокредитування, особисті кредити та інші види позик;
- пенсійні послуги, спрямовані на забезпечення пенсійного забезпечення населення через пенсійні фонди та пенсійні програми;
- фінансові консультації та планування - це послуги, пов'язані з наданням порад та плануванням у сфері фінансів, бюджетування, оподаткування тощо.

1.2. Роль фінансових посередників на ринку фінансових послуг

У більшості розвинених країн світу упродовж XX століття виникла досить складна система функціонування фінансових посередників, яка має різноманітний характер діяльності, методи мобілізації та трансформації грошових коштів. Основні функції цієї системи включають:

- Сприяння ефективному функціонування економіки.
- Трансформація вільних капіталів у інвестиційні ресурси.
- Задоволення попиту і пропозиції на фінансові активи, ефективне зведення кредиторів і позичальників.
- Надання основних видів фінансових послуг з метою зменшення ризику, збільшення ліквідності, забезпечення інформації та консультацій.

Розвиток теорії фінансового посередництва, яка формувалася протягом XX століття, сильно вплинув на особливості національних моделей фінансових систем та їх історію становлення та розвитку. Під національною фінансовою системою розуміється широка концепція, що охоплює різні сегменти, такі як

державні фінанси, фінанси підприємств, фінанси домашніх господарств, і особливо, фінансовий ринок.

Фінансовий ринок визначає напрями руху фінансових потоків, методи взаємодії між кредиторами (вільним капіталом або інвесторами) та позичальниками, а також структуру інститутів, що забезпечують функціонування ринку. Більшість сучасних національних фінансових систем визначаються однією з двох основних моделей фінансових ринків: банківською (континентально-європейською) або фондовою (американською).

Банківська модель включає «переважання депозитних інститутів (банків, кредитних спілок і т.п.) як основних фінансових посередників, які зосереджують потоки заощаджень та інвестицій для фінансування реального сектора економіки. У країнах з фондовою моделлю фінансових ринків трансформація заощаджень в інвестиції відбувається на фондових ринках, а ключовими посередниками у цій моделі є страхові компанії, пенсійні фонди, венчурні інвестиційні фонди, інститути фондового ринку, а також фізичні особи через брокерів і дилерів» [1].

У економічній літературі відзначається відсутність єдиної моделі фінансової системи, що обумовлено унікальними історичними та соціально-економічними умовами їх становлення та розвитку. Для визначення та аналізу ефективності національних моделей фінансового ринку досліджуються інституціональні передумови формування конкретної моделі фінансування економіки. Проводяться порівняння ефективності мобілізації ресурсів та їх використання за допомогою різних фінансових інструментів та за участю різних секторів економіки через різноманітних фінансових посередників.

Зазначимо, що з моменту початку трансформаційних процесів в Україні оцінка ефективності банківської та фондової моделей, а також необхідність вибору пріоритетної моделі, стали об'єктом значних дискусій.

Теоретично зростання впливу та активізація діяльності банківських та небанківських фінансових інституцій відображені у розвитку теорії фінансового посередництва, зокрема, середині XX століття. Значний внесок у цей напрямок роблять вчені, такі як Д. Тобін, Д. Гермі та О. Гершменкрон.

Розробки цих вчених визначили подальший шлях розвитку теорії фінансового посередництва та містили ключові положення щодо функціональної єдності інституцій фінансового ринку. Вони також охоплювали аспекти купівлі-продажу різноманітних фінансових активів, використання інструментів ринку, трансформації активів та переваг, які фінансові посередники створюють для інвесторів. Особлива увага приділялася формам зобов'язань, які посередники вважали найбільш привабливими з точки зору забезпеченості, ліквідності та ризикованості.

Дослідженнями проблем розвитку діяльності фінансових посередників та їх ролі в стимулюванні світового економічного розвитку займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, такі як Р. Левін, Т. Бек, І. Бланк, В. Ходаківська, О. Тивончук та ін. [6].

У умовах загострення економічної кризи та збільшення дефіциту фінансових ресурсів стало належним продовження досліджень, спрямованих на розгляд теоретичних аспектів діяльності фінансових посередників та їх класифікацію, з особливим урахуванням аналізу участі професійних учасників фондового ринку у проблемах розвитку фінансового посередництва загалом. Перш за все, це стосується банківських установ, що виступають як основні посередники на ринку фінансових послуг, а також небанківських фінансово-кредитних установ, страхових компаній та кредитних спілок.

Фондовий ринок визначається як особлива сфера ринкових відносин, де здійснюється емісія, купівля та продаж цінних паперів з метою задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності. Для ефективного функціонування фондового ринку необхідні спеціалізовані учасники, якими є фінансові посередники. Ця численна група учасників забезпечує посередницький зв'язок між покупцями та продавцями фінансових інструментів, включаючи суб'єкти банківської системи, небанківські фінансові та кредитні інститути, а також контрактні фінансові інститути.

Фінансові посередники, як ключові професійні учасники ринку, спрямовують рух капіталу до найбільш ефективних споживачів, забезпечуючи

базовим суб'єктам грошового ринку сприятливі умови для успішного функціонування. Однак, не дивлячись на значний прогрес, здобутий в даному напрямку, особливості діяльності фінансових посередників на фондовому ринку та формування ознак їх ефективного функціонування залишаються недостатньо дослідженими.

Основні функції фінансових посередників включають випуск та обіг цінних паперів, організацію торгівлі ними, ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, спільне інвестування, депозитарну діяльність, та інші функції, які об'єднуються у саморегулюванні організації. Зростання ролі фінансових посередників у сфері фінансових послуг формує ринок, де реалізуються контрактні відносини між посередниками та клієнтами щодо обслуговування з використанням різноманітних фінансових інструментів. Ринок фінансових послуг, як кумулятивна система, об'єднує різні види професійної діяльності, спрямовані на операції з фінансовими активами.

Діяльність фінансових посередників не тільки формує ринок фінансових послуг, але й грає ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи загалом. Вони виступають посередниками між різними групами учасників ринку, створюючи ефективний механізм перерозподілу фінансових ресурсів.

Фінансові посередники відіграють важливу роль в організації торгівлі цінними паперами на фондовому ринку. Вони створюють механізми для покупки та продажу цінних паперів, забезпечуючи ліквідність ринку та допомагаючи інвесторам знаходити відповідні інвестиційні можливості. Додатково, фінансові посередники ведуть реєстри власників іменних цінних паперів, забезпечуючи прозорість та правильний облік прав власності. Вони займаються депозитарною діяльністю, що включає зберігання цінних паперів та інших фінансових активів в електронній або матеріальній формі.

Помітно, що основні функції фінансових посередників спрямовані на створення умов для ефективної роботи фінансового ринку. Вони об'єднують учасників ринку, надаючи їм можливість взаємодіяти та реалізовувати свої

фінансові стратегії. У сучасних умовах ринкової конкуренції та швидкого розвитку технологій роль фінансових посередників стає ще більш важливою. Вони мають адаптуватися до змін в економічному середовищі та впроваджувати нові фінансові інструменти для задоволення зростаючих потреб учасників ринку.

Власники заощаджень отримують від системи спеціалізованих фінансових посередників не лише можливість отримання відсотків на свій капітал, а й значно більші вигоди. Основна мета діяльності цих посередників полягає в акумуляції розрізненого капіталу домогосподарств і суб'єктів господарювання, а також його трансформації в потужні інвестиційні ресурси для сприяння розвитку економіки.

Фінансові посередники відіграють ключову роль у перетворенні заощаджень в справжні інвестиції, спрямовані на підтримку різноманітних економічних секторів. Їхня діяльність сприяє консолідації фінансових ресурсів та вдосконаленню розподілу, що сприяє сталому економічному зростанню.

Крім того, фінансові посередники виступають інтерфейсом між власниками заощаджень і тими, хто потребує капіталу для реалізації інвестиційних проектів. Це дозволяє задовольнити економічні та соціальні потреби різноманітних суб'єктів, надаючи повний спектр фінансових послуг. Такий підхід сприяє не лише оптимізації використання фінансових ресурсів, але і формуванню стійкої економічної системи, яка враховує потреби всіх зацікавлених сторін – від вкладників до підприємців та споживачів.

1.3. Структура та державне регулювання ринку фінансових послуг

Ринок фінансових послуг є комплексною системою, що включає різноманітні інститути та послуги, які забезпечують ефективний рух і розподіл фінансових ресурсів у національній економіці. Він структурно поділяється на банківський сектор, небанківські фінансові установи, фондовий ринок, а також інноваційні фінансові технології, які швидко розвиваються в останні роки. – таблиця 1.3.

Таблиця 1.3

Структура ринку фінансових послуг [14]

Банківський сектор	Основу ринку фінансових послуг України складають комерційні банки, які забезпечують широкий спектр послуг від депозитів до кредитування та обслуговування транзакцій. Згідно з Національним банком України, банки є центральним елементом фінансового ринку і збільшують ключову роль в інвестиціях, інфраструктурі платіжних систем та підтримці стабільності економіки.
Небанківські фінансові установи	До цієї категорії входять страхові компанії, кредитні спілки, лізингові та факторингові компанії, які надають кредитування малих і середніх підприємств, захист ризиків, а також додаткові послуги для фізичних осіб.
Фондовий ринок	Сегмент, де відбуваються операції з цінними паперами. Фондовий ринок України включає інституції, такі як фондові біржі та депозитарії, які забезпечують ліквідність і залучення інвестицій в економіку.
Фінансові технології	Впроваджують інноваційні рішення у сфері платежів, цифрових кредитів і мобільного банкінгу. Це новий елемент ринку, що підвищує доступність фінансових послуг і посилення конкуренції між учасниками

Структура ринку фінансових послуг формується під впливом законодавчих змін, спрямованих на адаптацію до європейських стандартів і зміцнення фінансової стабільності країни [57]. Кожен із сегментів виконує певні функції: банки займаються кредитуванням і транзакційним обслуговуванням, небанківські установи надають послуги страхування та мікрофінансування, фондовий ринок забезпечує залучення капіталу, а фінансові технології сприяють впровадженню цифрових рішень для підвищення доступності послуг [55].

Згідно статті 1 Закону України Про фінансові послуги та фінансові компанії «державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг - здійснення державою з метою захисту прав і законних інтересів клієнтів заходів щодо створення та вдосконалення системи норм, якими визначаються загальні принципи діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, що регулюють діяльність надавачів фінансових та супровідних послуг, встановлюють порядок здійснення нагляду за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, встановлюють відповідальність за порушення законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг» [35].

«Метою державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг є забезпечення захисту законних інтересів клієнтів, сталого розвитку і стабільності фінансового ринку, а також створення сприятливих умов для розвитку економіки України і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку.

Основними завданнями, які виконує регулятор для досягнення цієї мети, є:

- 1) формування та реалізація єдиної та ефективної державної політики щодо державного регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг;
- 2) захист прав та законних інтересів учасників ринку фінансових послуг;
- 3) забезпечення ефективності та цілісності ринку фінансових послуг, створення сприятливих умов для його розвитку та функціонування;
- 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринку фінансових послуг;
- 5) створення належного конкурентного середовища на ринку фінансових послуг та запобігання монополізації;
- 6) сприяння створенню рівних можливостей для доступу до ринку фінансових послуг;
- 7) недопущення конфлікту інтересів у діяльності надавачів фінансових та супровідних послуг та/або врегулювання конфлікту інтересів;
- 8) забезпечення фінансової стабільності та недопущення накопичення системного ризику у фінансовій системі;
- 9) додержання учасниками ринку фінансових послуг вимог законодавства України;
- 10) контроль за прозорістю та відкритістю функціонування ринку фінансових послуг;
- 11) сприяння інтеграції в європейський та міжнародний ринки фінансових послуг;
- 12) сприяння просвітницькій роботі з метою забезпечення обізнаності споживачів, отримання ними навичок, знань та впевненості щодо розуміння

ризиків, відповідальності та можливостей, пов'язаних із отриманням фінансових послуг;

13) забезпечення відкритих та прозорих відносин з учасниками ринку фінансових послуг у межах законодавства України, у тому числі своєчасного взаємного обміну необхідною інформацією» [35].

Органи державної влади, які здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг України зображені на рисунку 1.1.

Рис. 1.1 Органи державного нагляду та регулювання ринків фінансових послуг в Україні

Загальне призначення органів державного нагляду за ринками фінансових послуг:

- розглядають звернення споживачів фінансових послуг (у тому числі щодо наявності в договорах умов, що обмежують права споживачів фінансових послуг), роз'яснюють їм законодавство з питань захисту прав споживачів фінансових послуг;

- здійснюють контроль за дотриманням законодавства України про рекламу (в частині реклами у сфері фінансових послуг):

- за результатами розгляду справ про порушення прав споживачів фінансових послуг застосовують до фінансових установ, інших суб'єктів

господарювання, що надають фінансові послуги, та осіб, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг, у тому числі кредитних посередників, заходи впливу та накладають на посадових осіб юридичної особи або фізичних осіб - підприємців, які надають фінансові послуги, адміністративні стягнення;

- перевіряють у фінансових установах та в інших суб'єктах господарювання, що надають фінансові послуги, додержання правил надання фінансових послуг та законодавства про захист прав споживачів тощо.

Розглянемо компетенції кожного органу державної влади, які здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг України (Додаток А).

Засобами державного регулювання ринку фінансових послуг є:

- ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг,
- ліцензування фінансової діяльності;
- нагляд за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (крім клієнтів);
- застосування органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг заходів впливу.

Державна реєстрація фінансової установи станом на сьогодні, відбувається за правилами визначеними Національним банком України (для банків, ломбардів, страхових компаній, кредитних спілок) та за правилами встановленими Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (для фондових бірж, товарних бірж, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів). Державна реєстрація провадиться за повідомним принципом і на меті має виключно систематизацію відомостей про фінансові установи які діють на території України.

14 грудня 2021 року було прийнято Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» № 1953-IX, [35], положеннями якого вносяться зміни до системи державного регулювання фінансових послуг. Цей нормативно-правовий

акт вступив в дію із 01 січня 2024 р. і він передбачає іншу систему заходів державного регулювання ринків фінансових послуг.

Так, поняття державної реєстрації фінансової установи у вказаному нормативному документі - відсутнє. Замість цього, законодавець прив'язав момент отримання статусу фінансової установи чи фінансової компанії до моменту отримання ліцензії на право здійснення того або іншого виду фінансової діяльності, а також проходження акредитації (авторизації) щодо внесення їх до реєстру фінансових установ (компаній).

Щодо ліцензування певних видів фінансових послуг, є такі види фінансових послуг, які підлягають ліцензуванню [22]:

- торгівля валютними цінностями;
- залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- фінансовий лізинг;
- надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту: надання гарантій;
- переказ коштів;
- страхування;
- діяльність у системі накопичувального пенсійного забезпечення;
- факторинг

Органом ліцензування є Національний банк України, порядок отримання ліцензії стандартний:

- подача заяви про видачу ліцензії із доданими до не документами (що підтверджують виконання вимог встановлених НБУ, до організації того виду діяльності який підлягає ліцензуванню):

- розгляд заяви із доданими документами та перевірка обставин які вони посвідчують;

- прийняття рішення про надання ліцензії / відмови у наданні ліцензії. приймається протягом 30 днів з моменту подання повного комплексу документів для її отримання [22].

«Нагляд - це здійснення спеціальними державними органами спостереження за дотриманням об'єктами управління (юридичними і фізичними особами) правил, передбачених нормативними актами»[54]. Органи державної влади, яким надано право здійснювати нагляд за ринком фінансових послуг - Національний банк України, НКЦПФР.

Основні напрями нагляду за діяльністю фінансових установ:

- «регулярне проведення оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів її діяльності та якості корпоративного управління;
- оцінка системи внутрішнього аудиту (контролю) та управління ризиками;
- дотримання обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами» [34].

На ринку фінансових послуг існують дві основні форми нагляду за фінансовими установами: безвиїзний нагляд та інспекційні перевірки. Безвиїзний нагляд відбувається безпосередньо через електронну дистанційну систему. Це є постійний контроль за виконанням нормативів і обов'язків, які покладені на фінансові установи. Щодо інспекційних перевірок, вони проводяться безпосередньо на території фінансової установи. Процес проведення схожий на державний нагляд: є план, предмет перевірки та визначені правила. Основним завданням є перевірка фактичного виконання та наявності документального забезпечення відповідно до встановлених норм. Після перевірки складається документ, який відображає результати та приймається рішення щодо виявлених порушень та можливих наслідків.

Заходи впливу, які можуть бути застосовані до фінансових установ (у тому разі якщо в ході державного нагляду буде виявлено що певна фінансова установа порушує правила надання фінансових послуг, порушує права споживачів чи допускає інші порушення чинного законодавства у цій сфері):

- покладення обов'язку вжити заходів для усунення порушення та/або вжити заходів для усунення причин, що сприяли вчиненню порушення;

- встановлення вимоги скликати позачергові збори учасників фінансової установи:

- накладення штрафу;

- тимчасова зупинка або відкликання (анулювання) ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг;

- відсторонення керівництва від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації;

- затвердження плану відновлення фінансової стабільності фінансової установи;

- виключення з Державного реєстру фінансових установ або реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги.

- укладання письмової угоди з фінансовою установою, про сплату визначеного грошового зобов'язання та/або вжиття заходів для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень, поліпшення фінансового стану.

- встановлення для фінансових груп підвищених економічних нормативів, лімітів та обмежень щодо здійснення окремих видів операцій.

Отже, ринок фінансових послуг є динамічною системою, де важливу роль відіграють фінансові посередники та державні регулятори, забезпечуючи доступність, стійкість і прозорість, достатню для економічного зростання та соціальної стабільності.

Висновки до Розділу 1

Фінансові послуги розглядаються як важливий елемент економіки, який забезпечує рух фінансових ресурсів, управління ризиками та покращення фінансової стабільності. Їх різноманіття — від банківських і страхових до

платіжних послуг і консалтингу — дозволяє задовольняти потреби споживачів і підтримувати економічне зростання.

Роль фінансових посередників, таких як банки, страхові компанії, кредитні спілки та лізингові компанії, тощо є важливою, оскільки вони забезпечують трансформацію фінансових ресурсів, підвищення ліквідності та доступності фінансових послуг. Ефективність національних фінансових систем значною мірою збільшується структурою та функціонуванням цих інституцій.

Державне регулювання та нагляд за ринком фінансових послуг забезпечують прозорість, конкурентність і стабільність ринку. Регуляторні органи, такі як Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового фонду, а також Антимонопольний комітет, забезпечують ключові функції захисту прав споживачів і зміцнення довіри до фінансових послуг.

РОЗДІЛ 2

СТАН РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні

Для успішного функціонування економіки будь-якої країни важливим є ефективний розвиток банківського сектора. Банки, як частина фінансового ринку, сприяють акумулюванню та перерозподілу вільних фінансових ресурсів, забезпечують потік коштів між усіма економічними суб'єктами та підтримують процеси економічного відтворення.

Останні роки банківська система України переживає системну кризу, викликану залежністю економіки від сировинного сектора, постійним браком довгострокових банківських ресурсів, дисбалансом у банківських балансах і недієвими кроками монетарного регулятора. Це призвело до триразової девальвації гривні та підвищеної вразливості банків і їхніх клієнтів.

Сектор банківських послуг в Україні відображає ліберальний підхід банківського законодавства, що дозволяє суб'єктам другого рівня здійснювати операції в різних сегментах ринку позичкового капіталу та забезпечує клієнтам широкий вибір фінансових послуг. Завдяки цьому комерційні банки створюють основну складову кредитної системи. Закон України «Про банки і банківську діяльність» у межах універсальної структури не об'єднує банки у проведенні певних видів операцій чи у наданні фінансових послуг, окрім положення статті 48. Вона забороняє банкам діяльність у матеріальному виробництві, торгівлі (крім реалізації пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) і страхування, за виконання посередницьких страхових функцій. Усі комерційні банки мають право надавати повний комплекс послуг за наявності відповідної ліцензії [27].

Сучасний етап розвитку ринку банківських послуг уніфікується правилами роботи на міжнародному ринку, відбувається активізація процесів транснаціоналізації банківської діяльності, посилення процесів консолідації та капіталізації банківського капіталу, а також універсалізація банківської

діяльності. Водночас широко впроваджуються інновації, що супроводжуються підвищеною вразливістю до зовнішніх шоків і швидким зростанням кризових явищ ринку [15].

Згідно даних НБУ станом на 1 січня 2024 року в Україні функціонує 63 банки, з них з іноземним капіталом – 27 банків та у тому числі зі 100% іноземним капіталом - 19 банків [22]. Аналіз комерційних банків в Україні з 2019 по 2023 рік демонструє тенденцію до їх поступового скорочення (таблиця 2.1). За цей період загальна кількість банків зменшилася з 77 до 63, що вказує на зниження активності в банківському секторі.

Таблиця 2.1

Кількість комерційних банків в Україні з 2019 по 2023 рр. [22]

Рік	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т. ч. зі 100% іноземним капіталом
01.01.2019	77	37	23
01.01.2020	75	35	23
01.01.2021	74	33	23
01.01.2022	71	33	23
01.01.2023	63	27	19

Також зменшується кількість банків з іноземним капіталом: з 37 у 2019 році до 27 у 2023 році. Особливо показовим є скорочення банків зі 100% іноземним капіталом — з 23 у 2019 році до 19 у 2023 році. Така динаміка може вказувати на зниження інтересу іноземних інвесторів або підвищення регуляторних вимог, що вплинуло на загальну присутність іноземного капіталу в Україні.

Протягом 2019-2023 років банківська система України демонструвала стабільне зростання, що підтверджується збільшенням активів на 992 828 млн грн (таблиця 2.2). Активи в іноземній валюті також зросли на 236 574 млн грн, що відображає посилення позицій банків на міжнародних ринках. Одночасно резерви за активними операціями зменшилися на 187 780 млн грн.

Кредити суб'єктам господарювання скоротилися на 117 727 млн грн, тоді як обсяг кредитів фізичним особам зріс на 13 310 млн грн, що свідчить про підвищений попит з боку населення. Це відображає тенденцію до активізації споживчого кредитування на тлі стабілізації економіки.

Таблиця 2.2

Основні показники діяльності банків України за 2019-2023 рр., млн грн [22]

Назва показника	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023-2019
Активи (усього)	1360764	1494460	1822814	2053928	2353592	992828
Активи в іноземній валюті	494820	491855	585349	583717	731394	236574
Загальні активи (не скориговані на резерви)	1911093	1982628	2209287	2358982	2716883	805790
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	778722	717422	745788	679420	819336	40614
готівкові кошти	2029	56878	73348	75557	75097	73068
банківські метали	344	369	572	384	156	-188
Кошти в НБУ	1997	76126	2002	34973	82485	80488
Коррахунки, що відкриті в інших банках	86547	118221	176041	172868	315085	228538
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	1992	1995	2037	60096	51010	49018
Цінні папери	480608	538943	791345	829887	1021520	540912
Надані кредити	1118618	1033539	963664	1065347	1036129	-82489
кредити органам державної влади	2865	4724	11545	26973	24809	21944
кредити суб'єктам господарювання	919054	822020	752503	795513	801327	-117727
кредити фізичним особам	196634	206761	199556	242633	209944	13310
кредити небанківським фінустановам	66	33	60	228	48	-18
Резерви за активними операціями банків	555871	492069	375459	278774	368091	-187780
Пасиви (усього)	1360764	1494460	1822814	2053928	2353592	992828
Капітал	155650	200854	210640	255678	218549	62899
статутний капітал	465532	470712	479932	481535	407021	-58511
Зобов'язання банків	205114	1293606	1612174	1798250	2135043	1929929
Зобов'язання банків в іноземній валюті	587929	568561	647002	613893	798701	210772
кошти суб'єктів господарювання	406166	498156	646491	758434	889526	483360
кошти фізичних осіб	508869	552592	682029	727022	933553	424684
кошти небанківських фінустанов	23794	26885	34704	41410	53188	29394

Структура пасивів, банків також зазнала змін, депозити фізичних осіб збільшилися на 424 684 млн грн, а кошти суб'єктів господарювання — на 483 360 млн грн, що свідчить про зростання довіри до банківських установ. Збільшення зобов'язань в іноземній валюті на 210 772 млн грн вказує на активніше залучення іноземних фінансових ресурсів. Загальний капітал банків за п'ять років зріс на

62 899 млн грн, хоча статутний капітал знизився на 58 511 млн грн, що може бути наслідком реструктуризації та оптимізації ресурсів.

За рік після початку повномасштабної війни банківська система України показала значне зростання резервів і прибутковості, протягом 2022 року банки накопили в резервах 119 млрд грн, що є рекордним зростанням у 35 разів разом із 3,4 млрд грн, накопиченими у 2021 році. Лише 10% банків зафіксували збитки в січні 2023 року, тоді як решта фінансових установ разом заробили рекордні 14,7 млрд грн — найбільшу суму за весь період великої війни [26].

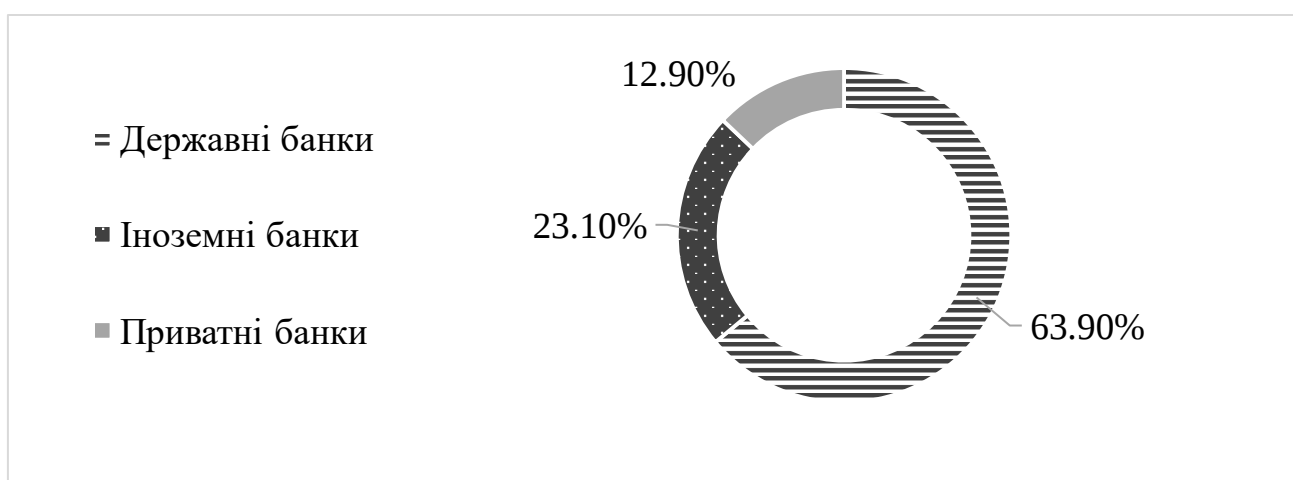

Рис 2.1. Частка прибуткових банків за структурою власності станом на 01.01.2023 р.

Топ-10 банків (таблиця 2.3.), стабільно утримують левову частку прибутку всієї системи. У січні цього року фінустанови з першої десятки заробили 90% від загального прибутку, що становить 13 млрд грн. Лідером залишається ПриватБанк з прибутком у 6,3 млрд грн, що майже в 4 рази більше, ніж 1,7 млрд грн у січні 2022 року. Усі чотири державні банки також були прибутковими у січні 2023 року, разом заробивши 9,4 млрд грн, що становить 64% загального прибутку (Рис 2.1.).

Таблиця 2.3

Топ-10 банків України за розміром отриманого прибутку станом на січень
2023 року, млрд грн [26]

Місце	Назва банку	2023 рік
1	АТ «ПриватБанк»	6,32
2	АТ «Ощадбанк»	2,24
3	АТ «Райффайзен Банк»	0,72
4	АТ «СЕНС БАНК»	0,68
5	АТ «Укрексімбанк»	0,62
6	АТ «ОТП Банк»	0,62
7	АТ «УкрСиббанк»	0,61
8	АТ «Сітібанк»	0,54
9	АТ «ПУМБ»	0,5
10	АТ «Універсал банк»	0,38

Лідером серед банків з іноземним капіталом у січні 2023 року став Райффайзен, заробивши 0,7 млрд грн прибутку та посівши 3-є місце у загальному рейтингу банків. Загалом банки з іноземним капіталом отримали в січні 3,4 млрд грн прибутку, що становить 23% від прибутку всієї банківської системи [3].

Лише один банк із закордонним капіталом, акціонери якого мають зв'язки з рф — банк Форвард — завершив січень зі збитком у розмірі 0,28 млрд грн, що становить понад 90% всіх збитків українських банків за цей місяць. На початку лютого НБУ визнав банк Форвард неплатоспроможним.

З 47 банків з приватним капіталом більшість — 87% — отримали прибуток у січні 2023 року на загальну суму 1,9 млрд грн, тоді як інші зазнали збитків на 43 млн грн. Найуспішнішим у цій групі став ПУМБ. Закінчивши попередній рік зі збитком у 0,4 млрд грн, банк уже на початку 2023 року отримав прибуток у розмірі 0,5 млрд грн, що дозволило йому повернутися в топ-10 українських банків, піднявшись із 61-ї позиції, та стати лідером серед банків із приватним капіталом [3].

Попри позитивні зміни, які відбулися в банківському секторі України за останні роки, все ж залишаються значні проблеми, що гальмують його розвиток. Рівень капіталізації банків залишається низьким, а відсоткові ставки за кредитами для бізнесу — досить високими, що знижує доступність фінансування

для підприємств. Високі кредитні ризики також обмежують можливості банків у сфері кредитування, що стримує розвиток економіки. Крім того, конкуренція між банками часто зосереджена на кількісних показниках, а не на поліпшенні якості обслуговування клієнтів [17].

Ці недоліки становлять значні виклики для української банківської системи, зменшуючи її внесок у економічне зростання та обмежуючи її можливості для подальшого прогресу. Вирішення цих проблем, особливо в умовах сучасних економічних викликів, могло б посилити стійкість і ефективність банківської системи та сприяти розвитку вітчизняного бізнесу.

2.2. Огляд та оцінка ринку послуг небанківських фінансових установ у країні

Ринок небанківських фінансових установ (НФУ) в Україні включає широкий спектр фінансових послуг, що надаються установами, які не мають банківської ліцензії. Серед ключових учасників цього сектору – страхові компанії, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди, інвестиційні фонди, фінансові компанії та інші організації, що займаються наданням різних фінансових послуг без функцій комерційного банку.

Основна роль небанківських установ полягає у забезпеченні спеціалізованих фінансових послуг, доступ до яких для банків може бути обмеженим або менш вигідним. НФУ пропонують широкий асортимент продуктів, включаючи страхування (життя, майна, відповідальності тощо), лізинг, фінансові кредити для населення та бізнесу, обмін валюти, факторинг, фінансовий лізинг, мікрокредитування, а також інвестиційні та пенсійні послуги.

Ринок НФУ має важливе значення для фінансової системи країни, оскільки дозволяє забезпечувати населення та бізнеси альтернативними джерелами фінансування та обслуговування. Наприклад, страхові компанії мінімізують фінансові ризики для громадян і підприємств, лізингові компанії сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, кредитні спілки створюють доступ до

кредитів у невеликих громадах, де банки можуть бути відсутні. Ломбарди надають короткострокові кредити під заставу майна, та факторингові компанії, які спеціалізуються на управлінні дебіторською заборгованістю підприємств.

Згідно з даними НБУ станом на 31 грудня 2023 року кількість учасників небанківського фінансового ринку склала 1120, тоді як у листопаді їх налічувалося 1171 [10]. На платіжному ринку діють 21 платіжна система, створена резидентами, включаючи державні, і 16 міжнародних платіжних систем, заснованих нерезидентами [22].

Крім цього, серед надавачів фінансових платіжних послуг присутні 19 платіжних установ, 11 фінансових установ із правом надання платіжних послуг, один банк, що емітує електронні гроші, та один оператор поштового зв'язку. Інші суб'єкти на платіжному ринку включають 36 комерційних агентів (було 35) та 35 технологічних операторів платіжних послуг (кількість не змінилася). Повний список учасників платіжного ринку доступний на сайті регулятора.

Станом на 1 січня 2023 року діяльність небанківських фінансових установ в Україні регулюється ключовими законами, такими як Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії"[35], «Про страхування» [33], "Про кредитні спілки" [32] та низькою постановою Національного банку України (НБУ), зокрема, щодо вимог до структури власності, звітності, ліцензування та нагляду за НФУ.

Протягом останніх п'яти років ринок НФУ в Україні зазнав значних змін як в обсягах активів, так і в кількості установ (таблиця 2.4).

Активи страхових компаній зросли з 63 867 млн грн у 2019 році до 74 412 млн грн у 2023 році, що становить приріст на 10 545 млн грн. Водночас кількість страхових компаній суттєво зменшилася з 233 до 101, що свідчить про консолідацію ринку.

Кредитні спілки в Україні значно скоротилися кількісно за останні роки. Активи спілок зменшилися з 2 502 млн грн у 2019 році до 1 422 млн грн у 2023 році, тобто на 1 080 млн грн, кількість установ скоротилася на 204 одиниці, що

свідчить про скорочення ринку та пов'язано з падінням попиту на послуги кредитних спілок через економічну нестабільність та зміни в законодавстві.

Таблиця 2.4

Динаміка активів та кількості небанківських фінансових установ в Україні за 2019-2023 роки [22]

Показники		2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023-2019
Страховики	Активи млн грн	63 867	64 920	64 209	70 298	74 412	10 545
	Кількість	233	210	155	128	101	-132
Кредитні спілки	Активи млн грн	2 502	2 317	2 279	1 449	1 422	-1 080
	Кількість	337	322	278	162	133	-204
Фінансові компанії	Активи млн	162	186	216	243	250	88 245
	грн	197	572	406	456	442	
	Кількість	986	960	922	760	559	-427
Ломбарди	Активи млн грн	4 265	3 867	3 334	4 101	3 847	-418
	Кількість	324	302	261	183	146	-178

Фінансові компанії продемонстрували певне зростання активів - з 162 197 млн грн у 2019 році до 250 442 млн грн у 2023 році, що більше на 88 245 млн грн. Однак кількість фінансових компаній скоротилася з 986 до 559, що свідчить про концентрацію ринків, коли великі гравці захоплюють більшу частку ринку за рахунок дрібних компаній.

Ломбарди також скорочуються як у кількості, так і в обсягах, активи знизилися на 418 млн грн за п'ять років, досягнувши рівня 3 847 млн грн у 2023 році. Кількість ломбардів зменшилася з 324 до 146. Ломбарди традиційно оцінюють заставлене майно нижче його ринкової вартості. У 2023 році вартість майна, прийнятого під заставу, у середньому на 12,5% перевищувала суму наданих кредитів. Основний дохід ломбарди підтримують високими відсотковими ставками за кредитами (середня річна ставка у 2023 році становила 276,9%), а також заробляють на штрафних за порушення умов договору та продаж заставлених речей у разі невиконання зобов'язань.

Страхові компанії, що займаються страхуванням non-life, зберігають лідерські позиції за обсягом активів і наданих послуг. Найбільш популярні

послуги КАСКО, ОСЦПВ (обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності автовласників) та страхування майна. Серед лідерів можна виділити такі компанії, як: «АРХ», «Уніка» і «ТАС», які мають значні частки ринку та пропонують повний спектр послуг страхування. Обсяг страхових премій у 2023 році у сфері ризикового страхування зріс на 17%, а в сегменті страхування життя — на 19%. Рівень страхових виплат (тобто сум, які компанії виплачують клієнтам при настанні страхового випадку) у сегменті ризикового страхування підвищився з 35% до 37%, а у страхуванні життя — з 17% до 23%.

Кредитні спілки та фінансові компанії надають переважно споживчі кредити для населення, а також мікропозики, які є швидким джерелом фінансування. Вони активно діють у регіонах і забезпечують доступ до фінансів у місцевості із обмеженою банківською присутністю. Серед великих кредитних спілок можна виокремити "КредитМаркет" та "ШвидкоГроші", які надають споживчі кредити з простими умовами доступу. За період 2019-2023 років дохід кредитних спілок скоротився майже вдвічі (-48,7%), а витрати теж знизилися на 48,5%. Обсяг наданих кредитів впав на 55,6%, а депозити членів на 45,9%. Натомість прострочена заборгованість виросла на 20,1% (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Основні показники діяльності кредитних спілок, млн грн [22]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Зміна, %
Дохід	923,6	1 065,8	912,8	558,1	473,8	48,7
Витрати	842,3	1 426,0	884,5	628,6	434,2	48,5
Нерозподілений прибуток	81,3	-382,5	1,0	-69,4	35,4	56,5
Обсяг кредитів, наданих членам	2 670	2 500,0	2 252,9	972,4	1 186,3	55,6
Внески членів на депозитні рахунки	1 200,0	1 921,0	1 149,0	726,2	649,0	45,9
Заборгованість за простроченими кредитами, наданими членам КС та іншим кредитним спілкам, на кінець періоду	334,0	787,1	527,9	535,9	401,2	20,1

Лізингові компанії в Україні здебільшого орієнтовані на фінансування транспортних засобів, сільськогосподарської техніки та промислового обладнання. Популярність лізингових послуг зростає серед малого та середнього

бізнесу, що передбачає мінімізацію кредитних навантажень. З найбільших гравців у цьому сегменті є «УкрЛізинг» та «ОТП Лізинг», які мають велику клієнтську базу та стабільно збільшують обсяг лізингових угод.

Факторингові компанії залишаються затребуваним інструментом для підвищення ліквідності бізнесу, особливо серед малих і середніх підприємств. Факторингові компанії спеціалізуються на управлінні дебіторською заборгованістю, що дозволяє бізнесам отримати швидкий доступ до коштів. Провідними компаніями в цьому секторі є «УкрФактор» та «Преміум Факторинг», які пропонують широкий спектр факторингових послуг для підприємств із різних галузей економіки.

Небанківські фінансово-кредитні установи мають значний потенціал для подальшого зростання, особливо в умовах стрімкого технологічного розвитку. Очікується, що вони активно залучатимуться до цифрової трансформації фінансового сектору та впроваджуватимуть нові фінансові інструменти. Вони займають важливе місце у створенні сучасного фінансового ландшафту, використовуючи інноваційні підходи та гнучкість, що дозволяє їм конкурувати з традиційними банками.

У період 2018–2023 років було вжито низку заходів для зміцнення фінансового ринку, зокрема: посилено вимоги до фінансової стійкості страхових та кредитних установ, збільшено інвестиції у ломбарди, впроваджено нові вимоги для угод страхування життя та кредитних посередників, а також розширено можливості споживчого кредитування в межах небанківських послуг. Також додатково впроваджено методику розрахунку загальної вартості кредиту для споживачів, страхові відрахування до централізованих фондів для підтримки фінансової стабільності у разі банкрутства страховиків, а також запроваджено вимоги до формування резервів для кредитних операцій з фінансовими активами.

Головною перешкодою для розвитку небанківських установ є обмежений інтерес споживачів до їх послуг порівняно з банками. Розширення спектру фінансових послуг та поглиблення спеціалізації небанківських установ можуть підвищити їх якість і створити конкурентні переваги у взаємодії з банками. Однак

низький рівень довіри до цих установ ставить під сумнів їх конкурентоспроможність на фінансовому ринку. Таким чином, конкуренція найбільше відчувається у сегментах послуг, що перетинаються з банківськими пропозиціями.

Для покращення роботи фінансового посередництва в Україні необхідно: забезпечити дотримання Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року всіма учасниками ринку, як банківськими, так і небанківськими установами, з урахуванням впливу сучасної військово-політичної ситуації, створити позитивне інформаційне середовище для відновлення довіри до небанківських фінансових установ, розробити державну політику, орієнтовану на стабілізацію макроекономічної ситуації в країні.

2.3. Аналіз фінансових послуг на фондовому ринку України

Фондовий ринок України може відігравати важливу роль у фінансовій системі країни, сприяючи залученню капіталу для бізнесу, уряду та громадських проєктів. Попри наявність необхідної інфраструктури та певної кількості учасників, український фондовий ринок залишається відносно невеликим порівняно з фондовим ринком розвинених країн.

Фондовий ринок включає різноманітних учасників: емітентів цінних паперів (підприємства, державу), інвесторів (фізичних та юридичних осіб, інституційних інвесторів), а також посередників (брокерів, дилерів, інвестиційні компанії). До основних біржових майданчиків в нашій державі належать «Українська біржа» та «Фондова біржа ПФТС», які забезпечують платформу для торгівлі цінними паперами.

Професійні учасники фондового ринку України пропонують ряд фінансових послуг, основними з яких є брокерські, дилерські послуги та управління активами. Брокери, дилери та інвестиційні компанії виступають посередниками між покупцями та продавцями цінних паперів, забезпечуючи виконання умов та підтримку ліквідності ринку.

Брокери забезпечують торгові операції від імені своїх клієнтів (фізичних осіб, компаній чи інституційних інвесторів) за комісію винагороду. Натомість дилерів здійснюють операції з цінними паперами за власний рахунок, що дає їм можливість підтримувати ліквідність та стабілізувати ціновий ринок.

На українському фондовому ринку основними інструментами є акції, облігації (корпоративні та державні), а також деривативи, як-от ф'ючерси та опціони. Здійснення операцій з цими інструментами дозволяє інвесторам диверсифікувати свої активи, а емітентам залучати фінансування для реалізації проєктів.

Послуги з управління активами, орієнтовані на професійне формування та управління інвестиційними портфелями клієнтів, спрямовані на максимізацію прибутків та зниження ризиків. Інвестиційні компанії також пропонують консультації, розробляють інвестиційні стратегії та підтримують інвесторів у прийнятті фінансових рішень.

Такі фінансові послуги є важливим елементом функціонування ринку, забезпечуючи доступ інвесторів до різних видів активів та сприяючи збалансованому розвитку ринкової інфраструктури.

Фондовий ринок України пройшов довгий шлях трансформації, поступово стаючи більш зрілим і структурованим. Якщо раніше ринок функціонував у переважно хаотичних умовах, які сприяли концентрації активів у руках окремих фінансово-промислових груп, то сьогодні спостерігається чіткіша регуляція та більша прозорість. Водночас, сучасний фондовий ринок залишається ареною для подальших реформ, спрямованих на створення сприятливих умов для всіх учасників і розвиток конкурентоспроможної фінансової екосистеми в Україні.

Ситуація на фондовому ринку України зазначила значних змін у 2019–2023 роках (таблиця 2.6) під впливом різноманітних факторів, серед яких ключовим став початок повномасштабної війни у 2022 році. З початком великої війни фондовий ринок продемонстрував негативні тенденції в обсягах випусків акцій та зобов'язань, а також у загальних частинах біржових контрактів.

Таблиця 2.6

Основні показники функціонування фондового ринку України
за 2019-2023 роки, млрд. грн [23]

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг випусків акцій, млрд. грн	63,5	32,98	42,88	35,05	9,15
Кількість випусків акцій, шт.	78	71	86	20	30
Обсяг випусків облігацій, млрд. грн	11,2	32,95	9,98	2,03	13,05
Кількість випусків облігацій, шт.	88	96	113	39	24
Обсяг біржових контрактів, млрд. грн	305,0	335,4	451,96	160,63	45,83

Усі випуски акцій зменшилися з 63,5 млрд грн у 2019 році до 9,15 млрд грн у 2023 році, що погіршило низьку інвестиційну активність і знизило довіру інвесторів у нестабільних умовах. Кількість випусків акцій впала з 78 у 2019 році до 20 у 2022 році, хоча у 2023 році зросла до 30, але все ж залишилася значно нижчою за докризовий рівень.

Ринок зобов'язань також скоротився: обсяг випусків скоротився з 32,95 млрд грн у 2020 році до 2,03 млрд грн у 2022 році, з частковим відновленням у 2023 році до 13,05 млрд грн. Це відображає фінансові труднощі в приватному секторі та обмеження, пов'язані з воєнним станом. Обсяг біржових контрактів, який досяг 451,96 млрд грн у 2021 році, різко впав у 2022 році до 160,63 млрд грн і ще більше – до 45,83 млрд грн у 2023 році.

Загалом, фондовий ринок України у 2019–2023 роках продемонстрував суттєве скорочення обсягів торгівлі, випусків акцій та зобов'язань, що вказує на пригнічену економічну активність. Основними чинниками стали: війна, що загострила ризики для інвестицій, нестабільність економіки та скорочення активності нових емітентів на ринку.

За останні роки в Україні було реалізовано низку важливих регуляторних змін, спрямованих на підвищення прозорості, захист інвесторів та розвиток фондового ринку. Це стало можливим завдяки гармонізації законодавства

України зі стандартами ЄС, що визначено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Регуляторні ініціативи, запроваджені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а також Національним банком України, мають на меті створення стабільного і прозорого ринку, здатного залучати капітал і підтримувати економічну активність, особливо в умовах кризових ситуацій.

У фінансовому секторі України відбулися важливі зміни, зокрема, у напрямку реалізації Стратегії розвитку до 2025 року. Цей документ створено у співпраці з ЄС та забезпечує переваги, серед яких зміцнення фінансової стабільності, розвиток ринків, підвищення рівня корпоративного управління та захисту прав інвесторів. Стратегія включає впровадження ризик-орієнтованого підходу до фінансових установ, посилення вимог до корпоративного управління-емітентів та зобов'язання щодо звітності за міжнародними стандартами, що забезпечують прозорість та довіру до фондового ринку [44].

Одним із ключових аспектів стало вдосконалення законодавства, зокрема зміни до Закону "Про цінні папери та фондовий ринок". Ці зміни спрямовані на посилення контролю за фінансовими операціями, зменшення ризиків шахрайства та маніпуляцій. Нові вимоги до звітності та прозорості діяльності, особливо для брокерів та дилерів, допомагають краще захистити права інвесторів. Посилений контроль НКЦПФР за джерелами отримання коштів додатково стабілізує ринок, знижуючи ризики участі сумнівних інвесторів [23].

НКЦПФР працює над інноваціями на фондовому ринку через розвиток електронної платформи для торгівлі цінними паперами, що забезпечує легкий доступ інвесторів до впровадження фінансових послуг навіть у період обмеженої інфраструктури. Цифрові інструменти підвищують прозорість, спрощують операції для користувачів та знижують витрати на інфраструктуру ринку [45].

Державні зобов'язання внутрішньої позики виконують важливу роль у фінансуванні бюджету України, особливо в умовах кризи та війни. Держава створює сприятливі умови для розміщення ОВДП, залучаючи витрати від різних категорій інвесторів — громадян, банків та іноземних інвесторів. Це дозволяє підтримувати ліквідність фондового ринку навіть у складні економічні періоди,

забезпечуючи додатковий інструмент для інвестування в умовах невизначеності [22].

Державні облигації внутрішньої позики стали одним із ключових фінансових інструментів, через які держава залучає кошти на фінансування бюджету, особливо в кризові періоди. Завдяки державним гарантіям, високому рівню ліквідності та стабільності доходів, ОВДП стали кількістю активів для широкого кола інвесторів: громадян, комерційних банків та іноземних інвесторів. Попит на ОВДП як з внутрішніх, так і зовнішніх ринків підкреслює їхню роль як інструмент, що дозволяє державі швидко залучити наявні фінансові ресурси.

Серед населення ОВДП користуються популярністю за рахунок надійності та можливості отримання доходу, який часто порушує дохідність банківських депозитів. Для громадян додатковим стимулом є пільгове оподаткування, що використовує до доходів від цих зобов'язань, а також спрощений доступ до купівлі зобов'язань через державні банки, наприклад, через «ПриватБанк» або «Ощадбанк». У 2022 році популярність ОВДП серед громадян зросла, як і до випуску військових зобов'язань, спрямованих на фінансування армії та відбудову країни. Таким чином, держава через ОВДП змогла об'єднати фінансові інтереси населення з потребами у фінансуванні оборонного сектору, що збільшить обсяги інвестицій з боку громадян навіть у кризові періоди [23].

Для іноземних інвесторів, при підвищених ризиках, ОВДП залишаються привабливим інструментом, особливо в умовах високої доходності, яку пропонує Україна. Інтереси іноземного капіталу посилилися після 2019 року, коли в рамках міжнародної інтеграції Україна полегшила доступ до внутрішнього ринку капіталу через систему Clearstream, що значно спростило процедури купівлі-продажу ОВДП для іноземців. Водночас високі ставки за зобов'язаннями та забезпечення їх державними гарантіями дозволили залучити частину міжнародних коштів навіть у воєнний період, що стало вагомим ресурсом для державного бюджету. ОВДП допомагають зменшити залежність від зовнішнього боргу та підтримати стійкість національної валюти, припинивши роботу в гривні [23].

Навіть в умовах економічної нестабільності, спричиненої війною, інвестиційні фонди залишаються надійним інструментом для інвесторів, надаючи доступ до активів під професійним управлінням. Станом на кінець 2023 року в Україні діяло 1 420 інститутів спільного інвестування (ІСІ). З них 1 380 — це корпоративні інвестиційні фонди (КІФ), а 40 — пайові інвестиційні фонди (ПІФ). Загальна вартість чистих активів (ВЧА) ІСІ становила 450 мільярдів гривень [24]. Пайові інвестиційні фонди є популярними серед інвесторів завдяки можливості диверсифікації портфеля та зниженню ризиків. Фонди, орієнтовані на менш волатильні активи, такі як державні зобов'язання, дозволяють інвесторам зберегти капітал в умовах підвищених ризиків, забезпечуючи стабільний дохід навіть під час економічних потрясінь[23].

Венчурні фонди, незважаючи на складнощі, продовжують підтримувати українські технологічні компанії та стартапи. У 2023 українські компанії, такі як GoIT та Fintech Farm, залучили інвестиції в обсязі від 10 до 22 мільйонів доларів, що підтверджує інтерес до фінансування інноваційних проєктів навіть у кризові часи. Така підтримка розвитку ІТ-сектору, фінансових технологій та освітніх платформ посилює загальну стійкість економіки України та забезпечує зайнятість у цих стратегічно важливих галузях [48].

Попри складні обставини, спричинені війною та економічною нестабільністю, український фондовий ринок продовжує демонструвати свою стійкість і потенціал до зростання. Інвестиційні та венчурні фонди грають важливу роль у підтримці розвитку ключових галузей, зокрема технологічного сектору, що стає основою для модернізації економіки та створення нових робочих місць. Завдяки ефективній диверсифікації та управлінню ризиками, інститути спільного інвестування сприяють збереженню капіталу інвесторів та стабілізації фінансового середовища. Залучення капіталу через ОВДП і розвиток венчурних фондів дозволяють Україні не тільки підтримувати економіку, а й створювати передумови для майбутнього економічного відновлення та зростання.

2.4. Оцінка валютного ринку України як складової ринку фінансових послуг

Валютний ринок є невід'ємною складовою фінансової системи України, сприяючи забезпеченню стабільності національної економіки. Він впливає на банківську діяльність, зовнішньоекономічні операції, міжнародні розрахунки, а також на доступність фінансових послуг для фізичних та юридичних осіб. У період економічної кризи або політичної нестабільності валютний ринок визначає значні коливання, що впливають на фінансову стабільність країни. Зважаючи на це, аналіз змін на валютному ринку є необхідним для оцінки ефективності фінансових послуг, що надані банками та іншими установами.

Валютний ринок України залежить від комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів, що забезпечують його стабільність та впливають на можливість банків і фінансових установ надавати якісні послуги в умовах кризи.

Серед внутрішніх факторів, які вплинули на валютний ринок, слід відзначити економічні показники, такі як рівень інфляції, темпи зростання ВВП, рівень зайнятості населення та загальну економічну активність. Війна призвела до різкої економічної депресії, внаслідок чого відбулося суттєве падіння ВВП, зростання безробіття та підвищення рівня інфляції. Ці обставини створили тиск на гривню, спричинивши девальвацію національної валюти. Стан банківської системи також вплинув на валютний ринок: скорочення обсягів кредитування, зміни в попиті на валюту та обмеження на готівкові операції з іноземними валютами посилили дестабілізаційний вплив.

Важливу роль здійснюють зовнішні фактори, зокрема ситуації на світових ринках енергоносіїв, оскільки залежність України від імпорту нафти та газу робить економіку вразливою до зміни цін на ці ресурси. Високі ціни на енергоносії збільшують витрати на імпорт, посилюючи тиск на валютний ринок. Крім того, міжнародні санкції проти росії та фінансова допомога від МВФ, Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів підтримують фінансову підтримку України, допомагаючи стабілізувати курс гривні.

Фінансові послуги на валютному ринку охоплюють як поточні валютні операції в Україні, так і операції, пов'язані із залученням іноземного капіталу у вигляді фінансових інвестицій, таких як придбання цінних паперів. Різноманітні види цих послуг наведено на рис. 2.2.

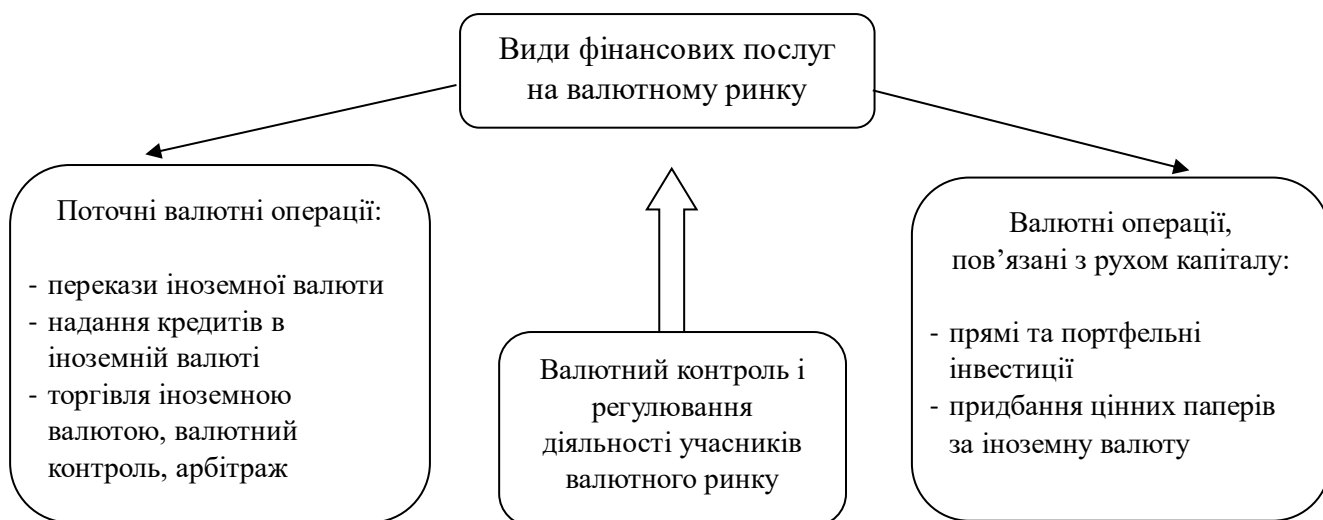

Рис 2.2 Види фінансових послуг на валютному ринку

Валютна політика України спрямована не тільки на досягнення загальних монетарних цілей, але й на реалізацію таких важливих завдань, як лібералізація валютних відносин, збалансування платіжного балансу, підвищення рівня конвертованості гривні, захист іноземних та національних інвестицій, а також забезпечення стабільності курсу національної валюти.

Національний банк України займає ключову роль у забезпеченні стабільності валюти, що є основою економічної стійкості та довіри ринку до фінансової системи держави. В умовах кризи, зокрема під час військових дій, НБУ застосовує комплекс інструментів для підтримки курсу гривні, рівня міжнародних резервів та контролю інфляції, адаптуючи свою політику до поточних викликів.

Одним із основних інструментів НБУ для впливу на валютний ринок є валютні інтервенції, які передбачають купівлю або продаж іноземної валюти на міжбанківському ринку збалансування попиту та пропозиції. У 2022 році, коли курс гривні зазнав значного знецінення, НБУ активно використовував валютні

інтервенції для стабілізації ситуації. У березні 2022 року НБУ витратив понад 1,8 млрд доларів США для підтримки гривні та її девальвації. Цей підхід допоміг утримати курс національної валюти на контрольованому рівні, зменшивши ризик інфляції та панічних настроїв на валютному ринку [22].

Динаміка валютних інтервенцій НБУ за 2019–2023 роки наведена в таблиці 2.7. У 2019–2021 роках НБУ переважно купував валюту, збільшуючи міжнародні резерви та забезпечуючи фінансову стабільність. У 2022 році обсяг продажу валюти досягає 26,4 млрд доларів США для підтримки курсу гривні в умовах війни. У 2023 році значно скоротилися обсяги валютних інтервенцій, що вказує на зниження тиску на валютний ринок.

Таблиця 2.7

Обсяги валютних інтервенцій НБУ за 2019-2023 роки, млн дол. США [22]

Рік	Продаж	Купівля	Сальдо
2019	529,23	8462,60	-7933.37
2020	3891,00	4929,00	-1038.00
2021	1275,70	3690,70	-2415.00
2022	26380,59	3267,95	+23112.64
2023	2731,18	219,85	+2511.33

Крім того, НБУ контролює обмінний курс, дотримуючись політики керованого плаваючого курсу. У 2022 році НБУ зафіксував курс гривні до долара США на рівні 29,25 грн за долар, що стало необхідним кроком для зниження непередбачуваних коливань в умовах війни. Це дозволило зберегти довіру до національної валюти та уникнути знецінення гривні, яке могло мати катастрофічні наслідки для економіки України [22].

Для додаткового захисту резервів та обмеження неконтрольованого відтоку капіталу НБУ запроваджує валютні обмеження, такі як обмеження на купівлю іноземної валюти для окремих операцій та встановлення лімітів на перекази закордон. Ці заходи особливо актуальні в умовах високої економічної невизначеності. У 2022 році НБУ було вимушено обмежити деякі види валютних

операцій для фізичних та юридичних осіб, щоб зменшити попит на іноземну валюту та підтримати резерви.

Водночас головним елементом політики НБУ залишається інфляційне таргетування, за допомогою облікової ставки як ключового інструменту НБУ контролює рівень інфляції, регулюючи попит на гроші та вартість кредитів. Підвищення або зниження облікової ставки впливає на доступність кредитів, тим самим змінюючи попит на валюту. Наприклад, у червні 2022 року НБУ підвищив облікову ставку до 25%, щоб зменшити інфляційний тиск та зменшити споживчий попит на імпорتنі товари, а у 2023 році почав знижувати облікову ставку, коли економічні показники почали підвищуватися. Так, у вересні 2023 року ставку було знижено до 20%, у жовтні — до 16%, а в грудні — до 15%. Тенденція до зниження ставки продовжилася і в 2024 році, у березні ставку знизили до 14,5%, у квітні — до 13,5%, а з червня — до 13%. Станом на листопад 2024 року облікова ставка залишається на рівні 13% [22].

До війни НБУ проводив політику лібералізації валютного ринку, знімаючи обмеження на операції з іноземною валютою. Лібералізація сприяла активному розвитку фінансових послуг, підвищенню прозорості та зростанню довіри до банківської системи. Проте через кризу НБУ був змушений тимчасово здійснювати жорсткіші обмеження, призупинивши процес лібералізації для збереження резервів і контролю ситуації.

Збереження міжнародних резервів є критичним елементом для забезпечення валютної стабільності, а НБУ активно працює над їх підтримкою. Завдяки фінансовій допомозі від міжнародних організацій, МВФ та країн ЄС, резерви НБУ були на достатньому рівні, що дало змогу зберегти контроль над валютним курсом та провести інтервенції. Станом на кінець 2023 року резерви досягли 38,2 млрд доларів США, що стало важливим чинником для підтримки валютної стійкості, оскільки вони покривають необхідний обсяг коштів для здійснення зовнішніх платежів країни та забезпечують можливість проведення стабілізаційних заходів у кризових ситуаціях [22].

Для оцінки стану валютного ринку України проаналізуємо основні показники його функціонування за останні п'ять років (2019-2023 роки). Дані включають середні курси доларів США та євро до гривні, обсяги міжбанківського валютного ринку та рівень міжнародних резервів (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка валютного курсу та деяких показників валютного ринку України
у 2019-2023 рр. [21]

Рік	Середній курс USD/UAH	Середній курс EUR/UAH	Обсяг міжбанківського валютного ринку, млрд дол	Міжнародні резерви, млрд дол
2019	25.85	28.95	7.5	25.3
2020	26.96	30.80	6.8	29.1
2021	27.28	32.30	8.0	30.9
2022	36.57	38.50	5.5	25.1
2023	37.14	39.70	6.2	38.2

За результатами аналізу динаміки валютного курсу видно, що середній курс гривні щодо долара США та євро залишався стабільним до 2022 року, коли почалися значні коливання. Військові дії, що почалися в 2022 році, призвели до значної девальвації гривні — середній курс USD/UAH підскочив до 36,57, а EUR/UAH досяг 38,50. Ця ситуація показує наслідки макроекономічних шоків та скорочення валютних резервів у зв'язку з кризою.

Аналіз обсягів міжбанківської торгівлі на валютному ринку України показує, що у 2022 році відбулося значне скорочення обсягів операцій до 5,5 млрд доларів США, що зменшилося при зниженні економічної активності. Проте у 2023 році відбулося певне відновлення до 6,2 млрд доларів США, що свідчить про стабілізацію ситуації, у т.ч. завдяки заходам, вжитим НБУ.

Динаміка обсягів міжнародних резервів загалом є позитивною, за рахунок активної підтримки міжнародних партнерів у 2023 році вдалося досягти рівня резервів - 38,2 млрд доларів США. Це суттєво зміцнило позиції НБУ на валютному ринку та допомогло забезпечити стабільність курсу гривні. Залучення міжнародної допомоги є елементом поповнення резервів. Протягом 2022-2023 років Україна отримала значні фінансові ресурси від МВФ, ЄС, США та інших партнерів, що дозволило НБУ компенсувати значну частину витрат на валютні

інтервенції. Крім того, міжнародні кредити надаються на вигідних умовах із відстрочкою платежів, що дозволяє ефективно використовувати ці витрати для підтримки фінансової системи.

Загалом, аналіз показав, що валютний ринок України зазнав значних змін за останні роки, особливо у 2022 році через війну. Підтримка достатнього рівня міжнародних резервів є стратегічним завданням НБУ, оскільки вони забезпечують макроекономічну стабільність і дозволяють контролювати валютні ризики навіть у складних економічних умовах. Маючи достатні резерви, Україна може реагувати на кризу, не піддаючись значній девальвації національної валюти, що є критичним фактором для захисту економіки від додаткових потрясінь.

Отже, НБУ використовує багатогранну політику, націлену на стабілізацію валютного ринку в Україні. За допомогою валютних інтервенцій, обмежувальних заходів та контролю обмінного курсу забезпечується стабільність гривні в умовах серйозних макроекономічних викликів.

Висновки до 2 Розділу

Банківська система України, незважаючи на важкі економічні умови, зберігає свою стійкість завдяки державній підтримці, жорстким регуляторним заходам та консолідації фінансових установ. Аналіз динаміки активів банків, обсягу кредитування та прибутковості показує, що банківський сектор адаптується до викликів економічної кризи, спричиненої війною, зокрема шляхом накопичення резервів і зміцнення капіталу.

Ринок небанківських фінансових установ займає незначну роль у фінансовій системі нашої країни, забезпечуючи громадянам і бізнесу широкий спектр послуг, від страхування до мікрокредитування та лізингу. Попри скорочення деяких гравців у секторі небанківських фінансових установ, він продовжує розвиватися, реагуючи на поточні виклики, зокрема через впровадження нових фінансових продуктів, спрямованих на підвищення фінансової доступності для населення та малого бізнесу.

Український фондовий ринок залишається потенційним інструментом для залучення капіталу та підтримки економічного розвитку. Завдяки реформам, вдосконаленню регуляторної бази та новим інструментам для інвесторів, фондовий ринок демонструє ознаку стабілізації та готовність до подальшого розвитку. Залучення інвестицій навіть у складні часи підтримує бізнес та створює умови для подальшого економічного зростання в Україні.

Валютний ринок України, зазнав суттєвих змін внаслідок війни та пов'язаних з нею макроекономічних потрясінь. Зростання інфляції, девальвація гривні та скорочення економічної активності значно вплинули на курс національної валюти, однак завдяки ефективній політиці НБУ вдалося уникнути більш серйозних кризових наслідків. НБУ здійснив низку заходів, включно з валютними інтервенціями, запровадженням валютних обмежень та підтримкою міжнародних резервів, що допомогло стабілізувати ситуацію на валютному ринку.

Таким чином, результати аналізу підтверджують, що фінансовий ринок України, зокрема банківський сектор і валютний ринок, при серйозних викликах, залишаються досить стабільними. Подальша підтримка міжнародних організацій та поступова адаптація регуляторної політики до нових умов є чинниками, які сприяють збереженню фінансової стабільності та розвитку ринку фінансових послуг в Україні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та виклики ринку фінансових послуг в сучасних українських умовах

Нинішні українські реалії характеризуються довгою економічною нестабільністю, яка значно загострилася через війну та політичну невизначеність. Військові дії, які розпочалися у 2022 році, спричинили серйозні втрати для економіки, у тому числі зменшення обсягів промислового виробництва, скорочення експорту та внутрішнього розвитку важливих інфраструктурних об'єктів, вплинуло на діяльність фінансового сектору, що вимушено адаптується до нових умов функціонування в кризових ресурсах.

Один із основних наслідків економічної нестабільності — зниження платоспроможності населення та підприємств. Через падіння доходів громадян та погіршення фінансового стану бізнесу, зменшився попит на фінансові послуги, зокрема кредити, страхування та інвестиційні продукти. Банківські установи стикаються з підвищеним рівнем кредитних ризиків, через що багато клієнтів не в змозі виконати свої фінансові зобов'язання. Така ситуація призводить до зростання частки проблемних кредитів у банківських портфелях, що негативно впливає на ліквідність банківської системи.

Економічна нестабільність ускладнює залучення інвестицій у фінансовий сектор, в умовах підвищених ризиків та непередбачуваності іноземні інвестори обережно ставляться до розміщення капіталу в Україні, що призводить до відтоку інвестицій та зниження довіри до фінансової системи. Військові дії та пов'язані з ними економічні труднощі вплинули на здатність банків залучати кошти на міжнародних ринках, що зменшує їх можливості для розвитку. Нестабільність економіки ускладнює прогнозування майбутніх фінансових потоків і створює невизначеність для банків та інших фінансових установ. Фінансові установи

змушені збільшити резерви для покриття можливих втрат, що обмежує їх здатність до кредитування та інвестування в економіку. Дана ситуація в країні значно знижує потенціал фінансового сектору щодо стимулювання економічного зростання [43].

Девальвація гривні та високий рівень інфляції є одними з найбільш критичних ризиків для фінансового ринку України, які суттєво впливають на стабільність економіки та функціонування банківської системи. Падіння курсу національної валюти, що особливо загострилося з початком військових дій у 2022 році, створило додатковий тиск на державні фінанси, бізнес і населення. Згідно з даними Національного банку України, девальвація гривні у 2022 році досягла понад 30%, що спричинило різке зростання витрат на обслуговування державного боргу, значна частина якого номінована в доларах США та євро [22].

Зниження курсу гривні значно збільшує витрати на погашення зовнішніх зобов'язань держави та бізнесу, що в умовах високої інфляції стає особливо критичним. Підвищення витрат на обслуговування боргів змушує державу збільшити обсяги запозичень, створюючи додатковий тиск на бюджет. Одночасно інфляція суттєво знижує купівельну спроможність населення та підприємств, що веде до скорочення споживання та інвестицій. Зростання цін на імпортні товари, зокрема енергоносії, сировину та комплектуючі, значно ускладнює роботу підприємств, особливо тих, які залежать від імпортних поставок. Це призводить до зниження фінансового стану бізнесу, зниження можливості обслуговування кредитів та збільшення частки проблемних кредитів у банківській системі.

Банківський сектор також змушений реагувати на ці виклики. Підвищення процентних ставок за кредитами є необхідним кроком для компенсації ризиків неплатоспроможності клієнтів, але це значно збільшує вартість кредитних ресурсів, скорочуючи доступ до фінансування. У червні 2022 року Національний банк України підвищив облікову ставку до 25% для боротьби з інфляцією, що ще більше ускладнило умови запозичення як для бізнесу, так і для громадян. Високі кредитні ставки обмежують можливості економічного зростання, оскільки

підприємства стикаються з високими витратами на запозичення капіталу, а населення зменшує свої витрати [22].

Інфляція та девальвація також впливають на рівень захищеності громадян. У періоди економічної нестабільності населення частіше переказує своє заощадження в іноземній валюті або інвестує в матеріальні активи, що скорочує обсяг депозитів у банківській системі. Зменшення депозитів обмежує можливості банків для кредитування та інвестування в економіку. У відповідь на ці виклики фінансові установи змушені зосереджуватися на скороченні витрат та зміцненні капітальної бази задля підтримки своєї стійкості.

Ринок фінансових послуг в Україні активно розвивається в напрямку цифровізації, що передбачає широке впровадження новітніх електронних фінансових послуг, онлайн-банкінгу, мобільних платежів та цифрових рішень. Цифровізація має значний потенціал для покращення доступності та зручності фінансових послуг, однак вона також супроводжується численними викликами, особливо в умовах сучасних реалій.

Однією з основних проблем ринку фінансових послуг, у зв'язку із цим, є нерівномірний доступ до цифрових фінансових послуг у різних регіонах України. Віддалені та сільські райони часто мають обмежений доступ до якісного інтернет-зв'язку, що ускладнює або навіть робить неможливим використання онлайн-банкінгу та інших цифрових фінансових продуктів. Такий стан значно звужує можливості мешканців цих регіонів отримувати сучасні фінансові послуги на рівні з мешканцями великих міст і негативно впливає на фінансову інклюзію. Недостатній рівень цифрової грамотності населення також є проблемою, більшість користувачів потребують базових знань та навичок для безпечного використання цифрових послуг [18].

Зі зростанням кількості цифрових послуг та підключених користувачів з'являються й виклики, пов'язані з кібербезпекою. Кіберзагрози, такі як фішинг, зломи, DDoS-атаки та викрадення персональних даних, створюють серйозні ризики як для користувачів, так і для фінансових установ. В умовах воєнних дій та політичної напруженості кіберзагрози стали ще гострішими, країна зазнає не

лише економічних, але й кібернападів. Багато фінансових установ в Україні були змушені посилити заходи з кібербезпеки, інвестуючи в вдосконалення системи захисту даних та інформаційних технологій. Національний банк України та інші регулятори встановлюють додаткові вимоги до банків і фінансових установ щодо захисту від кіберзагроз, однак багато компаній досягають труднощів у забезпеченні надійного захисту через наявність ресурсів або недостатній досвід у сфері кібербезпеки [22].

Зростання кіберзагроз має ще й соціальний аспект, більшість випадків шахрайства та кібератак негативно впливають на довіру населення до цифрових фінансових послуг. Люди, які стають жертвами шахраїв або стикаються з ненадійністю системи захисту, можуть відмовлятися від використання цифрових сервісів, що гальмує процес цифровізації. Це підкреслює важливість якості кіберзахисту, а також необхідність інформаційних повідомлень з метою підвищення обізнаності населення про ризики та способи їх уникнення. Виклики цифровізації та кібербезпеки є критичними питаннями для розвитку ринку фінансових послуг в Україні. Подолання цих викликів потребує не тільки технічного вдосконалення інфраструктури, але й комплексного підходу до підвищення рівня цифрової грамотності населення та впровадження надійних стандартів кібербезпеки у фінансових установах України.

Малий та середній бізнес є однією з ключових рушійних сил економіки України, адже він забезпечує значну частку зайнятості населення та сприяє економічному зростанню. Проте в умовах сучасних економічних викликів, пов'язаних із тривалою кризою та воєнними діями, підприємства цього сектору стикаються з серйозними труднощами в отриманні фінансування, що обмежує їхній потенціал для розвитку та модернізації.

Однією з основних перешкод ефективного розвитку українського ринку фінансових послуг є високі процентні ставки на кредити. В умовах підвищених ризиків та економічної невизначеності банки змушені підвищувати ставки, щоб компенсувати можливі втрати через неплатоспроможність позичальників. Цей стан ускладнює доступ до кредитних ресурсів для багатьох малих і середніх

підприємств, які часто не можуть собі дозволити обслуговування дорогих кредитів, що призводить до того, що МСБ втрачає можливості для інвестування у розширення бізнесу, оновлення обладнання та впровадження інноваційних рішень.

Ще однією суттєвою перешкодою є жорсткі вимоги банків щодо забезпечення кредитів. Малі підприємства часто не мають достатньо ліквідних активів або нерухомості, які можна було б використати як заставу. Такі особливості стають особливо критичною в періоди економічних потрясінь, коли багато підприємств зазнають фінансових труднощів і не можуть надати необхідні гарантії для отримання кредитів. У таких умовах МСБ змушене звертатися до альтернативних джерел фінансування, які можуть бути менш доступними та дорожчими.

В умовах війни та загальної економічної нестабільності банки дотримуються більш обережного підходу у прийнятті рішень щодо кредитування, що ще більше обмежує доступ до фінансових ресурсів для підприємств. Державні програми підтримки МСБ, які потенційно могли б сприяти вирішенню цієї проблеми, мають обмежені масштаби та не завжди відповідають реальним потребам підприємців. Часто ці програми включають складні процедури, що ускладнює отримання державної допомоги навіть для тих підприємств, які мають на неї право.

Варто відзначити, що нестабільність валютного курсу та високий рівень інфляції створюють додаткові перешкоди для фінансового планування підприємств. Коливання цін на сировину та матеріали, а також зростання вартості кредитів підвищують ризики для бізнесу як на внутрішньому ринку, так і для експортерів. Це знижує інвестиційну привабливість сектору та ускладнює залучення додаткових ресурсів для розвитку.

Проблеми доступу до фінансування стають серйозним бар'єром для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Щоб вирішити ці питання, необхідно запроваджувати системні реформи, спрямовані на зниження вартості кредитів, спрощення процедур для позичальників та розширення державних

програм підтримки підприємців. Тільки в таких умовах МСБ зможе ефективно функціонувати, підтримувати економічну стабільність і сприяти зростанню економіки країни.

Одним із найважливіших факторів, що впливають на фінансовий ринок України, є коливання ціни на енергоносії. Україна значною мірою залежить від імпорту нафти, газу та вугілля, тому будь-які зміни у світових цінах на ці ресурси скоро позначаються на вартості імпорту, витратах підприємств та інфляційних очікуваннях. Зростання цін на енергоносії за рахунок підвищення витрат на виробництво та транспортування, що зрештою відображається на кінцевих цінах товарів і послуг. Це, у свою чергу, зумовлює інфляційний тиск та знижує купівельну спроможність населення, що негативно впливає на попит на фінансові послуги українських фінансових установ [22].

Міжнародні санкції є ще одним фактором, який істотно впливає на фінансовий сектор України. Санкції, запроваджені проти росії у відповідь на її військові дії, впливають і на українську економіку, обмежують можливості експорту, погіршують умови доступу до зовнішніх ринків та ускладнюють міжнародні фінансові транзакції. Банки та фінансові установи в Україні стикаються з підвищеними ризиками при роботі з контрагентами в санкційних юрисдикціях, що змушує їх посилювати контроль за транзакціями та збільшувати витрати на компенсацію.

Нестабільність на світових фінансових ринках також створює серйозні виклики для української економіки. Глобальні фінансові кризи, такі як банківські колапси, економічні рецесії або зниження фондових індексів, можуть призвести до зниження довіри інвесторів до ринків, що розвиваються, включно з Україною. Це може спровокувати відтік капіталу, збільшення вартості запозичень та скорочення іноземних інвестицій, що значно ускладнює доступ до фінансування для українських банків і підприємств. Крім того, підвищення процентних ставок центральними банками провідних країн для стимулювання інфляції може призвести до збільшення вартості зовнішніх позичок для України, що включає управління державним боргом.

Вплив глобальних економічних чинників посилюється в періоди геополітичної напруженості та регіональних конфліктів. Військові дії в Україні та санкції проти росії суттєво вплинули на торгівлю, логістику та фінансові потоки, що ускладнило ведення бізнесу та підвищило ризики для фінансової системи. У таких умовах фінансові установи змушені адаптувати свої стратегії, зосереджуючись на підвищеній ліквідності та управлінських ризиках.

Окремої уваги потребують ветерани війни, які після завершення бойових дій часто опинились у складних соціально-економічних умовах. Для цієї категорії громадянам необхідно розробити спеціалізовані фінансові програми, які призводять до їх унікальних потреб. Наприклад, доступ до пільгових кредитів для започаткування малого бізнесу, страхування життя, а також програми фінансового консультування та підтримки для реінтеграції в мирне життя. Інтеграція таких ініціатив не тільки сприятиме соціальній адаптації ветеранів, але й стане успішним кроком до зміцнення довіри до фінансової системи та її соціальної відповідальності. Розвиток фінансової інклюзії в Україні дозволяє не лише забезпечити доступ до фінансових послуг усім верствам населення, але й сприятливо зменшити соціальні нерівності та стимулювання економічної активності на місцевому рівні.

Отже, глобальні економічні фактори мають значний вплив на ринок фінансових послуг в Україні, створюючи нові проблеми для його стабільності та подальшого розвитку. Для того, щоб мінімізувати негативні наслідки цих факторів, необхідно забезпечити заходи зі зміцнення фінансової стійкості, включаючи диверсифікацію джерел енергії, активізацію внутрішніх інвестицій та підвищення ефективності управління державним боргом. Це дозволить Україні зменшити свою вразливість до зовнішніх шоків і забезпечити стійкий розвиток фінансового сектору навіть у складних умовах функціонування.

3.2. Можливості імплементації зарубіжного досвіду у подальший розвиток ринку фінансових послуг України

Сучасний ринок фінансових послуг є важливою складовою економіки будь-якої країни, оскільки від його ефективності залежить розвиток бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення фінансових потреб громадян. Для забезпечення сталого розвитку фінансового сектору необхідним є вивчення та адаптація передових зарубіжних практик, які вже продемонстрували ефективність у різних країнах світу. Це зумовлено тим, що в сучасних умовах фінансовий ринок є ключовим елементом економіки, після чого він забезпечує циркуляцію капіталу, підтримку інвестицій та функціонування бізнесу. Водночас інтеграція зарубіжного досвіду повинна забезпечити локальні особливості, включаючи рівень розвитку економіки, специфіку регуляторного середовища та доступність ресурсів. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє ідентифікувати практики, які сприяють модернізації ринку фінансових послуг, та розробляти ефективні стратегії для їх впровадження.

Перш за все, варто відзначити важливість розвитку управління фінансовими ризиками, що є важливою складовою сталого функціонування ринку. Наприклад, у Великій Британії широко проводиться стрес-тестування для оцінки стійкості банків до зовнішніх шоків. Подібні практики застосовані і в Україні з урахуванням специфіки нашої банківської системи, де значну частину активів становлять проблемні кредити. Проведення регулярних стрес-тестів у поєднанні з модернізацією системи звітності дозволяє підвищити рівень фінансової стабільності, а також забезпечити прозорість і довіру до банківського сектору [38].

Банківські системи зарубіжних країн є складними механізмами, які забезпечують фінансову стабільність, розподіл капіталу та підтримку економічного зростання. Вони формуються на основі законодавства, макроекономічних умов та історичних особливостей кожної країни. Їх структура,

регуляторні моделі та функції значно варіюються залежно від економічного контексту.

Банківські системи розвинених країн характеризуються наявністю чітких механізмів регулювання, які гарантують їх стійкість і прозорість. У США контроль за банківською діяльністю займається кілька регуляторів, зокрема Федеральна корпорація страхування депозитів (FDIC) та Управління контролера валюти. У Європі функції регулювання виконують Європейське банківське управління (ЕВА), яке встановлює стандарти для банківської діяльності в країнах ЄС [60].

У Сполучених Штатах Америки активно використовується принцип ризик-орієнтованого спостереження, який дозволяє регуляторам спрямовувати зусилля на найбільш різноманітні сектори ринку. Подібний підхід може бути надзвичайно корисним для України, де регуляторні органи часто стикаються з проблемою обмежених ресурсів. У впровадженні ризик-орієнтованого погляду ключовим є використання сучасних технологій, таких як автоматизовані системи аналізу даних і штучний інтелект. Це сприятиме підвищенню ефективності нагляду та зниженню витрат на його реалізацію, що є критичним у нинішніх економічних умовах [60].

На окрему увагу заслуговує досвід Скандинавських країн у сфері цифровізації фінансових послуг. Наприклад, у Швеції та Данії активно впроваджується політика, спрямована на створення безготівкових економік, що супроводжується розвитком цифрових платіжних інструментів. Запуск платформи на зразок MobilePay в Данії дозволив значно скоротити використання готівки та підвищити ефективність транзакцій. В Україні такі ініціативи могли сприяти інтеграції населення до сучасних фінансових систем, особливо в сільській місцевості, де спостерігається низький рівень доступу до фінансових послуг. Водночас для реалізації цього потенціалу необхідно забезпечити доступ до інтернету та цифрової інфраструктури, що залишається проблемою в окремих регіонах країни [62].

Зарубіжний досвід у сфері страхування пропонує Україні цінні моделі для модернізації власного страхового ринку. У розвинених країнах страхові компанії є не лише ключовими гравцями у забезпеченні фінансового захисту фізичних осіб та бізнесу, але й значними інституційними інвесторами. Наприклад, у США компанії, такі як MetLife і Prudential Financial, керують активами на трильйони доларів, інвестуючи у фінансові ринки та інші галузі економіки.

Однією з основних переваг зарубіжних страхових ринків є високий рівень стандартизації та регулювання. У директиві ЄС Solvency II визначаються суворі вимоги до капіталізації, управління ризиками та прозорості страховиків. У США регулювання страхового ринку здійснюється як на рівні штатів, так і федеральними органами, що забезпечує баланс між регіональними потребами та контролем за системними ризиками. Для України інтеграція елементів таких моделей може створити умови для стабільного функціонування страхового ринку та захисту прав клієнтів.

Інноваційні технології є великим драйвером розвитку ринку страхових послуг. У Великій Британії та Німеччині впроваджуються InsurTech-рішення, які автоматизують оцінку ризиків та оформлення полісів, а цифрові платформи забезпечують клієнтам доступ до послуг у зручному дистанційному форматі. Для України такі технології можуть підвищити ефективність діяльності компаній, розширити доступ до страхових продуктів і знизити операційні витрати. Перспективним напрямком є адаптація французького підходу, де страхові компанії зобов'язані пропонувати базові поліси, а також розвивати інноваційні продукти. Це дозволяє задовольнити базові потреби населення у страхуванні та водночас стимулює розвиток ринку. Крім того, розвиток медичного страхування в Україні міг би зменшити навантаження на державний бюджет, підвищуючи якість послуг у сфері охорони здоров'я [39].

Невід'ємною складовою подальшого розвитку є удосконалення механізмів перестрахування, які знижують ризики учасників ринку. Впровадження ефективних механізмів перестрахування може підвищити стійкість фінансових

установ у разі великих страхових випадків, а також сприяти стабільності загального ринку страхування.

Окрему увагу слід приділити механізмам стимулювання розвитку інновацій у фінансовій сфері. Наприклад, у Сінгапурі створено спеціальні хаби для фінтех-стартапів, які забезпечують доступ до фінансування, менторської підтримки та інфраструктури для розробки інноваційних продуктів. Такий досвід став одним із провідних формування центрів фінансових технологій та демонструє важливість підтримки інновацій. В Україні розвиток фінансових технологій залишається фрагментарним, тому впровадження спеціальної програми для підтримки стартапів, у тому числі грантових ініціатив і податкових стимулів, може стати каталізатором для зростання цього сегмента, що дозволить підвищити конкурентоспроможність українського фінансового ринку та запропонувати споживачам сучасні цифрові рішення [62].

У Європейському Союзі розроблено низку регламентуючих актів, які регулюють відносини між фінансовими установами та їх клієнтами, включаючи вимоги до розкриття інформації, стандарти обслуговування та механізми вирішення спорів. В Україні де рівень довіри до фінансових установ залишається низьким, впровадження подібних стандартів дозволяє не тільки захистити інтереси споживачів, але й підвищити репутацію фінансових установ. Наприклад, створення інституту фінансового омбудсмена, подібного як у Великій Британії, може значно покращити ситуацію у цій сфері [62].

Розвиток зеленого фінансування є перспективним напрямком при вдосконаленні фінансової системи України. У багатьох країнах цей підхід демонструє ефективність при стимулюванні екологічної модернізації економіки. Наприклад, у Сінгапурі активно впроваджуються механізми залучення коштів до екологічних проектів через випуск зелених зобов'язань, які спрямовуються на фінансування відновлюваної енергетики та інноваційних екологічних технологій. Для України, яка має значні потреби в модернізації енергетичного сектору та переході до сталого розвитку, адаптація цього досвіду може

забезпечити доступ до міжнародного фінансування, стимулювати розвиток енергоефективних проектів та підвищити екологічну відповідальність бізнесу.

У Європейському Союзі розвиток зеленого фінансування базується на принципах "Зеленого курсу", який стимулює інвестиції у відновлення енергетики, скорочення викидів парникових газів та впровадження сучасних екологічних рішень. В Україні «зелений» фінансовий інструмент може стати основою для модернізації промисловості та підтримки інфраструктурних проектів. Залучення таких міжнародних організацій, як Європейський банк реконструкції та розвитку, забезпечує доступ до дешевих кредитів і підтримує сталий розвиток. Це дозволяє створити екологічно відповідальне бізнес-середовище та відкриває нові можливості для економічного зростання [59].

Розглядаючи питання інтеграції міжнародного досвіду, важливо звернути увагу на розвиток фінансової інклюзії, яка робить ключову роль у забезпеченні доступності фінансових послуг для всіх категорій населення. У скандинавських країнах успішно працюють програми, спрямовані на залучення громадян до фінансової системи. Наприклад, у Швеції кожен громадянин має доступ до базових банківських послуг через спеціальні державні ініціативи. Ці програми сприяють підвищенню фінансової грамотності, доступу до кредитів і заощаджень, що позитивно впливає на соціально-економічну стійкість.

В Україні значна частина населення, особливо в сільських регіонах, залишається недостатньо охопленою фінансовими послугами. Для усунення цього розриву доцільним є запровадження програм, подібних до скандинавських, у поєднанні з активним розвитком цифрових технологій, таких як мобільні банкінги, електронні гаманці та платіжні платформи. Це дозволить підвищити доступ до фінансових продуктів і зменшити нерівність між містом і селом [50].

Таким чином, впровадження зарубіжного досвіду у розвиток фінансових послуг України потребує системного підходу, який враховує міжнародні стандарти та національні особливості. Це дозволить створити конкурентоспроможний, прозорий і стабільний ринок, сприяти економічному

зростанню, розширити спектр послуг, підвищити рівень соціального захисту населення та інтеграції України в країну.

3.3. Пропозиції щодо покращення функціонування ринку фінансових послуг України

Український ринок фінансових послуг має значний потенціал для розвитку, проте його розвиток стримується численними структурними, інституційними та регуляторними викликами, які вимагають комплексного підходу до вирішення. Основою такого підходу має стати глибокий аналіз сучасних проблем, адаптація провідних міжнародних практик та врахування унікальних особливостей національної економіки, що дозволить зміцнити внутрішню динаміку розвитку та полегшити інтеграцію у глобальну економічну систему.

Одним із головних завдань для розвитку ринку фінансових послуг в Україні є створення цілісного та передбачуваного регуляторного середовища, яке відповідатиме потребам сучасного ринку. Законодавча база в цій сфері залишається фрагментарною та потребує істотних змін, зокрема розробки єдиної системи правил, що охоплюють усі сегменти – банківський сектор, страховий, інвестиційний, фінтех та інші. Такий підхід має забезпечити баланс між гнучкістю для учасників ринку та суворим контролем за їх діяльністю, зосереджуючи увагу на прозорості транзакцій, зниженні рівня тіньової економіки та захисті прав споживачів. Ключовим елементом цього процесу є адаптація законодавства до європейських стандартів, однак ця адаптація має супроводжуватися розв'язанням специфічних для України проблем, таких як низький рівень захищеності інвесторів і недостатній контроль за діяльністю окремих фінансових установ. Впровадження механізмів, що підвищують прозорість, включаючи жорсткіші вимоги до розкриття інформації щодо фінансового стану компаній, обов'язкові аудиторські перевірки та дотримання стандартів корпоративного управління, створить основу для довіри з боку інвесторів та партнерів [47].

Для забезпечення стабільності фінансової системи України критично важливим є розвиток ринку капіталу, який наразі залишається недостатньо розвиненим і обмежує можливості для залучення довгострокових інвестицій у реальний сектор економіки. Сучасний стан цього сегмента характеризується низькою ліквідністю, складними регуляторними процедурами та недостатнім рівнем довіри з боку інвесторів, для зміни цієї ситуації необхідно створити привабливі умови для випуску і торгівлі цінними паперами, що дозволить використовувати ринок капіталу як ефективний механізм фінансування економічного зростання.

Одним із пріоритетних завдань є впровадження нових інструментів, таких як державні та корпоративні облігації з привабливими умовами для інвесторів, що можуть стати важливим рушієм розвитку ринку. Однак успіх цих ініціатив залежить від спрощення регуляторних процедур, які сьогодні нерідко стримують процеси лістингу компаній та залучення капіталу. Дерегуляція у цьому сегменті повинна супроводжуватися створенням електронних платформ для торгівлі цінними паперами, що не лише зменшить витрати учасників ринку, але й підвищить його доступність для дрібних інвесторів. Наприклад, запровадження таких платформ у країнах Європи та Азії сприяло значному розширенню клієнтської бази фінансових інститутів та стимулювало економічну активність у регіонах [47].

Зниження податкового навантаження на доходи від інвестицій також є інструментом для покращення стану ринку фінансових послуг та стимулювання внутрішнього попиту. Досвід сусідніх країн, таких як Польща, демонструє, що ефективна податкова політика сприяє активізації операцій на ринку капіталу та залученню додаткових ресурсів у стратегічні галузі економіки. Для України важливо не лише впровадити такі механізми, але й забезпечити прозорість операцій на ринку капіталу через застосування міжнародних стандартів фінансової звітності та підвищення рівня корпоративного управління.

Залучення міжнародних інвесторів є важливим аспектом, адже інтеграція України у глобальні фінансові ринки сприятиме припливу довгострокових

інвестицій. Для досягнення цього необхідно працювати над підвищенням довіри до української фінансової системи шляхом впровадження сучасних інструментів управління ризиками, а також вдосконалення законодавчої бази для забезпечення захисту прав інвесторів. Таким чином, комплексний підхід до розвитку ринку капіталу дозволить не лише залучити нові ресурси в економіку, але й створить підґрунтя для стійкого зростання фінансової системи загалом.

Інновації у фінансовій сфері виступають важливим драйвером довготривалого зростання ринку фінансових послуг, а інвестиції у фінансові технології та їх інтеграція у діяльність фінансових установ сприяють підвищенню ефективності їх роботи, покращенню доступу до послуг для населення та зменшенню операційних витрат.

Цифровізація процесів, яка активно впроваджується у багатьох країнах, демонструє, що сучасні технології здатні радикально змінити фінансовий ландшафт, підвищуючи швидкість, якість і зручність обслуговування клієнтів. Україна вже має успішні приклади застосування фінтех-рішень, таких як мобільний банкінг і електронні платіжні системи. Проте цей напрямок залишається недооціненим. Для його повноцінного розвитку необхідно створити сприятливі умови, зокрема, шляхом впровадження державних програм підтримки фінтех-стартапів, які можуть включати грантове фінансування, податкові пільги та створення технопарків для інноваційних компаній. Варто зосередитися на розвитку сучасних технологій, таких як блокчейн, які можуть підвищити прозорість фінансових операцій та зменшити ризики шахрайства.

Залучення інновацій до фінансової системи вимагає співпраці між державою, бізнесом та освітніми установами, наприклад, створення освітніх програм для підготовки спеціалістів у сфері фінтех може забезпечити ринок висококваліфікованими кадрами, необхідними для подальшого розвитку. Комплексний підхід до впровадження технологій забезпечить не лише економічну вигоду для фінансових установ, але й стане основою для підвищення конкурентоспроможності українського ринку фінансових послуг у глобальному масштабі [47].

Стабільність банківського сектору, який залишається основою фінансової системи України, є одним із ключових пріоритетів. Зміни у цій сфері мають бути спрямовані на підвищення рівня капіталізації банків, вдосконалення механізмів управління ризиками та зміцнення регуляторного контролю з боку Національного банку України. Для ефективного вирішення проблем із непрацюючими кредитами доцільно створити спеціалізовані установи, які забезпечать очищення банківських балансів і сприятимуть зміцненню фінансової стійкості сектору.

Небанківський фінансовий сектор має значний потенціал для розвитку, на сьогодні його недооціненість та слабка інтеграція в економіку обмежують можливості диверсифікації фінансових послуг та створюють додаткові ризики. Розширення діяльності цих установ здатне зміцнити фінансову стійкість як громадян, так і економіки загалом.

Для підвищення ефективності небанківського сектору необхідно вдосконалити процедури ліцензування, забезпечуючи прозорість і рівні умови для всіх учасників ринку. Створення ефективних механізмів захисту прав споживачів є ще одним напрямом, що сприятиме підвищенню довіри до цих установ. Наприклад, впровадження чітких стандартів обслуговування та підзвітності дозволить клієнтам отримувати надійні послуги та забезпечить дотримання високих етичних стандартів у їх діяльності.

Важливим кроком у розвитку цього сегменту є впровадження нових фінансових продуктів, які відповідають потребам населення. Розширення медичного страхування здатне зменшити фінансове навантаження на державний бюджет та забезпечити громадян якісними медичними послугами. Недержавні пенсійні фонди, у свою чергу, можуть стати важливим джерелом довгострокового фінансування для економіки, створюючи при цьому стимули для заощаджень серед громадян.

Розвиток страхових продуктів, таких як страхування майна, дозволить громадянам захистити себе від фінансових втрат у разі непередбачуваних обставин. У свою чергу, кредитні спілки можуть забезпечити доступ до

фінансування для підприємців і малих підприємств, локальних проєктів, сприяючи зростанню економічної активності на місцевому рівні. Розвиток небанківського сектору потребує поєднання ефективного регулювання, стимулювання інновацій та активізації ринку нових послуг, такий підхід дозволить не лише розширити спектр фінансових послуг для населення, але й знизити економічні ризики, сприяючи сталому зростанню країни в цілому [46].

Фінансова грамотність населення є фундаментальним чинником ефективності функціонування ринку фінансових послуг. Значна частина громадян України не володіє достатніми знаннями щодо сучасних фінансових інструментів, таких як інвестиції, страхування чи заощадження, що обмежує їх використання та стримує розвиток ринку. Розв'язання цієї проблеми потребує системного підходу, освітні програми, які орієнтовані на різні вікові категорії, повинні охоплювати як молодь через інтеграцію основ фінансів у навчальні програми, так і дорослих через курси, тренінги та онлайн-навчання. Інформаційні кампанії та створення онлайн-платформ з інтерактивними матеріалами допоможуть популяризувати фінансові знання та підвищити довіру до фінансових установ. Підвищення рівня фінансової грамотності сприятиме кращому використанню фінансових інструментів, розширенню клієнтської бази установ та створенню умов для стійкого розвитку ринку фінансових послуг.

Ще одним важливим кроком є запровадження механізмів для захисту прав споживачів, недовіра громадян до фінансових установ значною мірою зумовлена недостатньою прозорістю їхньої роботи та складністю умов надання послуг. Для забезпечення належного захисту прав споживачів на ринку фінансових послуг доцільно розробити та впровадити прозорі механізми взаємодії між фінансовими установами та клієнтами. Це забезпечує створення чітких і зрозумілих умов надання послуг, у тому числі стандартизованих договорів, які містять прозоро сформульовані права та обов'язки сторінки. Крім того, необхідно запровадити спеціалізовані центри медіації та арбітражу, які забезпечуть швидке та ефективно вирішення спірних ситуацій між клієнтами та фінансовими установами, зводячи до мінімуму потребу судових процесів.

Суттєвим елементом ефективного розвитку ринку фінансових послуг є стимулювання розвитку саморегулювних організацій у фінансовому секторі, такі організації відіграють важливу роль у забезпеченні професійного контролю за підтримкою стандартів якості послуг, формування етичних норм у діяльності фінансових установ і забезпечення захисту інтересів споживачів. Реалізація зазначених заходів сприяє підвищенню довіри до фінансового ринку, зміцненню його репутації та забезпечує стабільність і конкурентоспроможність.

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року є фундаментальним документом, який визначає ключові напрями трансформації фінансової системи країни. Вона спрямована на створення ефективної, прозорої та стійкої фінансової системи. Основними пріоритетами стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року є:

- зниження рівня проблемних активів, підвищення капіталізації банків та управління ризиками;
- створення ліквідного фондового ринку, залучення іноземних інвесторів і впровадження сучасних фінансових інструментів;
- розширення доступу до фінансових послуг, підтримка цифрових рішень і підвищення фінансової грамотності населення;
- забезпечення прозорих умов кредитування, розвиток механізмів вирішення спорів та регулювання фінансових послуг [44].

У Додатках Б – Т представлено ключові аспекти стратегії: таблиці з даними, інфографіка про розвиток ринків капіталу, фінансові інструменти та заходи щодо підвищення фінансової грамотності.

Загалом, сталий розвиток фінансового ринку України можливий лише за умови комплексного підходу, що забезпечує вдосконалення законодавчої бази, розвиток ринкової інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та підвищення довіри населення до фінансових установ. Такий підхід потребує тісної взаємодії між регуляторами, бізнесом і суспільством, а також активної співпраці з міжнародними організаціями для впровадження найкращих світових практик. Реалізація цих заходів стане основою для створення

конкурентоспроможної та надійної фінансової системи, здатної відповідати викликам сучасності. Синергія між державою, приватним сектором і громадянами, доповнено освітніми ініціативами, технологічними інноваціями та механізмами захисту прав споживачів, збільшить ефективність ринку фінансових послуг і сприятиме економічному розвитку.

Висновки до розділу 3

Розвиток ринку фінансових послуг України є необхідною умовою для стабілізації економіки та стимулювання зростання. Основні виклики у функціонуванні ринку фінансових послуг включають: економічну нестабільність, нерівномірний доступ до фінансових послуг, низький рівень цифровізації та недостатню фінансову грамотність населення. Для подолання цих проблем необхідно вдосконалити регуляторне середовище, яке має бути прозорим, адаптивним і відповідати міжнародним стандартам, стимулюючи впровадження інновацій.

Важливим напрямком є розвиток цифрових технологій, зокрема таких як мобільний банкінг та інструменти кіберзахисту, що розширюють доступ до послуг та підвищують довіру громадян. Залучення міжнародного досвіду й фінансових партнерів сприятиме інтеграції сучасних практик, зокрема зеленого фінансування, що підтримує екологічні проекти і сприятиме стійкому розвитку.

Особливу увагу слід приділити фінансовій інклюзії, що забезпечує доступність послуг для всіх верств населення, включаючи мешканців сільських регіонів та ветеранів. Освітні програми з підвищення фінансової грамотності й доступу до інклюзивних фінансових продуктів сприяють більшій соціальній інтеграції. Реалізація цих заходів дозволить створити стабільний, прозорий і конкурентоспроможний ринок фінансових послуг, який підтримує економічне зростання, підвищить довіру до фінансової системи та сприятиме соціально-економічному захисту громадян.

ВИСНОВКИ

Фінансовий ринок України перебуває на етапі трансформації, що супроводжується адаптацією до сучасних викликів та глобальних тенденцій. Проведене дослідження дозволило оцінити сучасний стан цього ринку, його ключові проблеми та перспективи розвитку. Зростаючий попит на фінансові послуги супроводжується динамічними змінами в структурі ринку, зокрема, посиленням ролі небанківських фінансових установ і впровадженням інноваційних технологій.

Ринок фінансових послуг виступає основним сектором забезпечення ефективного функціонування економіки, сприяючи перерозподілу фінансових ресурсів, мінімізації ризиків і підтримці загальної фінансової стабільності. Банківські установи залишаються основними гравцями, однак значення ринку небанківських фінансових посередників, збільшує їх здатність обслуговувати спеціалізовані сегменти клієнтів.

Аналіз банківського сектору показав, що його розвиток відбувається на тлі зростання обсягів активів і кредитування. Зокрема, у 2023 році обсяг активів банків збільшився на 15,4%, а частка депозитів фізичних осіб зросла на 10,2%. Це свідчить про відновлення довіри населення до банківської системи. Водночас проблеми, пов'язані із високим рівнем проблемних кредитів, залишаються актуальними, оскільки вони створюють додаткові ризики для фінансової стабільності. Проблемні кредити, частка яких становить 20% від загального обсягу, потребують удосконалення механізмів реструктуризації та управління ризиками.

Небанківський сектор продемонстрував тенденцію до консолідації та зростання окремих сегментів, таких як страхові компанії та кредитні спілки. Низький рівень проникнення страхових послуг (2,3% від ВВП) порівняно з країнами ЄС обумовлений не лише низькою купівельною спроможністю, але й відсутністю достатніх стимулів для використання страхових продуктів. Страхові компанії збільшили свої активи на 8% у 2023 році, досягнувши загального обсягу

45 мільярдів гривень. Попри це, рівень проникнення страхових послуг залишається низьким, що обмежує їхній вплив на загальну економіку.

Проведене дослідження показало, що частка небанківських фінансових послуг, хоча й зростає, залишається порівняно низькою. Це стосується як страхового ринку, так і ринку кредитних спілок. Одна з причин такого стану – низький рівень довіри населення до цих установ, що зумовлено недостатньою прозорістю їхньої діяльності та слабким регуляторним контролем. У той же час розвиток фінансових технологій відкриває можливості для залучення більшої кількості клієнтів і створення нових продуктів, таких як онлайн-кредити та автоматизовані страхові послуги.

Державне регулювання ринку фінансових послуг у 2023 році сприяв покращенню фінансової стійкості установ та забезпеченню прозорості їхньої діяльності. Регуляторні органи, такі як Національний банк України, активно працювали над гармонізацією національного законодавства з європейськими стандартами. Зокрема, заходи, спрямовані на посилення вимог до капіталізації фінансових установ, дозволили підвищити норматив адекватності регулятивного капіталу до 20,3%.

Впровадження цифрових технологій стало ключовим напрямом трансформації фінансового ринку України. У 2023 році кількість користувачів інтернет-банкінгу зросла на 25%, що свідчить про стрімкий розвиток цифрових послуг. Банківські установи активно інвестують у впровадження мобільних додатків, систем електронних платежів та блокчейн-технологій. Цифровізація сприяє підвищенню доступності фінансових послуг для населення, особливо у віддалених регіонах. Водночас зростає необхідність посилення кібербезпеки, оскільки ризики, пов'язані з витоком даних і шахрайством, стають усе більш значущими.

Іншим важливим аспектом є інтеграція України у світову фінансову систему. Поступова адаптація нормативно-правової бази до стандартів Європейського Союзу дозволяє зміцнити позиції українських фінансових установ на міжнародному ринку. Наприклад, упровадження стандартів

фінансової звітності за МСФЗ сприяло зростанню інтересу іноземних інвесторів до банківського сектору України. Проте для досягнення більш глибокої інтеграції необхідно посилити регулювання небанківського сектору та розширити його участь у міжнародних фінансових угодах.

Важливим напрямом розвитку фінансового ринку України є посилення його стійкості до внутрішніх і зовнішніх шоків. Результати дослідження показали, що банківська система поступово відновлюється після попередніх криз, проте залишається вразливою до макроекономічних змін. Зокрема, залежність від зовнішніх запозичень та нестабільність обмінного курсу впливають на вартість кредитних ресурсів та ліквідність банків. Збільшення резервів для покриття ризиків стало одним із кроків, що дозволили знизити фінансову напругу. У 2023 році середній рівень резервування по банківській системі зріс на 12%, що позитивно вплинуло на її стійкість.

Особливе місце в дослідженні посідає питання фінансової грамотності населення. Недостатня обізнаність щодо доступних фінансових послуг і продуктів значно обмежує можливості ефективного управління фінансовими ресурсами. Запропоновано впровадження національної програми підвищення фінансової грамотності, яка включатиме навчальні курси, інтеграцію теми до освітніх програм і створення онлайн-платформ для самоосвіти. Підвищення фінансової культури сприятиме зростанню попиту на послуги як банківського, так і небанківського секторів.

Інтеграція фінансового ринку України в європейський та світовий контексти передбачає підвищення прозорості діяльності фінансових установ. Запровадження єдиних стандартів звітності та підходів до оцінки ризиків сприятиме зростанню довіри міжнародних інвесторів. Особливу увагу слід приділити співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, для отримання технічної допомоги та впровадження найкращих світових практик.

Пропозиції, сформульовані в рамках цього дослідження, спрямовані на розширення доступу до фінансових послуг, стимулювання інновацій і

підвищення стійкості ринку до зовнішніх викликів. Розробка нових фінансових продуктів і використання сучасних технологій, таких як Big Data та блокчейн, дозволять українським установам конкурувати з міжнародними компаніями. Водночас для успішного розвитку фінансового ринку необхідне активне залучення всіх зацікавлених сторін – держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість реалізації комплексного підходу до розвитку фінансового ринку України. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності та конкурентоспроможності як банківського, так і небанківського секторів, забезпечуючи при цьому стабільність і довіру населення. Створення умов для залучення інвестицій, стимулювання інновацій та підвищення фінансової грамотності стане основою для стійкого економічного зростання та інтеграції України до світової фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л., Кулина Г. Модифікація операцій з цінними паперами на фінансовому ринку в умовах формування цифрової економіки. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. № 40.
2. Амеліна А.С. Класифікація фінансових послуг. *Порівняльно-аналітичне право* № 1 2019. URL: <http://surl.li/vmppew> (дата звернення 15.03.2024 р.)
3. Банки почали 2023 рік з рекордним прибутком за час повномасштабної війни. *Фінансові результати банків. Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/banks-in-war-january-2023> (дата звернення 11.10.2024 р.)
4. Бормотова М. В. Ринок фінансових послуг. *Конспект лекцій*. Харків: УкрДУЗТ. 2017. URL: <http://surl.li/gelqzr> (дата звернення 17.03.2024 р.)
5. Босак А. О., Дойнік Ю. В. Фондовий ринок України: перспективи розвитку і світовий досвід державного регулювання. *Національний університет "Львівська політехніка"*. 2021. С. 290-300. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25547/nzmened-290-303.pdf> (дата звернення 16.03.2024 р.)
6. Вакарчук В.В. Роль фінансових посередників на фондовому ринку. *Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф.* Суми. 2014. С. 364-365. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/38686/1/Vakarchuk.pdf> (дата звернення 13.10.2024 р.)
7. Василик О.Д. Теорія фінансів. Підручник. НІОС. 2000. 416 с.
8. Глушко А.Д. Маслій О.А. Вплив інформаційної політики на рівень фінансової безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2022. № 46. С. 39-46.
9. Голуб С. М. Тенденції та особливості розвитку фінансових ринків світу та України. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 1 (74). С. 126-136.

10. Деркач М. Аналіз фінансового ринку України за 2023 рік — інфографіка. *PaySpace Magazine*. 2024 р. URL: <https://psm7.com/uk/fintech/analiz-finansovogo-rinku-ukra%D1%97ni-za-2023-rik-infografika.html> (дата звернення 12.10.2024 р.)
11. Єпіфанова І.Ю., Джеджула В.В. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця. 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52183/2/zbirn2023.pdf> (дата звернення 24.10.2024 р.)
12. Кібербезпека бізнесу в умовах нестабільності. *PwC Україна*. 28.09.2022 р. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/2022/cybersecurity-uncertainty-state.html> (дата звернення 24.10.2024 р.)
13. Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг: сутність, сегменти, суб'єкти. *Фінанси України*. 2018. № 1 (206). С.110-112.
14. Ковальчук К.Ф., Архирейська Н.В., Валенюк Н.В. Ринок фінансових послуг. навч. посібник. Дніпро: НМетАУ. 2018. С. 33-40. URL: https://document.kdu.edu.ua/info_zab/072_1329.pdf (дата звернення 15.03.2024 р.)
15. Корецька Н. І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування. *Економічний форум*. 2014. № 1. С. 196–204.
16. Ксьондз С. М. Роль фінансового посередництва на ринку фінансових послуг України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка: збірник наукових праць*. 2023. Випуск 24. С. 224–234. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2014/n24/44.pdf> (дата звернення 17.03.2024 р.)
17. Марценюк-Розарьєнова О.В., Шмігельська В.В. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні та напрями його розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. №.10 URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/45.pdf (дата звернення 24.10.2024 р.)
18. Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В. Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Київ. 2023. С. 102-110. URL: <https://econom.bulletin.knu.ua/article/view/1133> (дата звернення 26.10.2024 р.)

19. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Інформаційна довідка щодо ринків капіталу України протягом січня – грудня 2023 року*. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/informatsiina_dovidka_za_hruden_2023_.pdf (дата звернення 11.10.2024 р.)
20. Онищенко С.В., Єгоричева С.Б., Кулик В.А., Птащенко Л.О., Вовченко О.С., Свистун Л.А, Худолій Ю.С. Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава. 2023. URL: <http://surl.li/ztjtwq> (дата звернення 26.10.2024 р.)
21. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates/> (дата звернення 24.10.2024 р.)
22. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 10.10.2024 р.)
23. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. *Аналіз ринку*. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 11.10.2024 р.)
24. Офіційний сайт Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу (УАІБ) URL: <https://www.uaib.com.ua/> (дата звернення 15.10.2024 р.)
25. Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг від 28.11.2019 № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-19#Text> (дата звернення 10.03.2024 р.)
26. Прибутковість української банківської системи. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/open/bank-ranking> (дата звернення 12.10.2024 р.)
27. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III (із змінами і доповненнями). *ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 15.03.2024 р.)
28. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг від 22.11.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-20> (дата звернення 20.03.2024 р.)

29. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" Закон України від 28 листопада 2002 року №249-ІУ, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>. (дата звернення 15.03.2024 р.)

30. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 20.03.2024 р.)

31. Про затвердження Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільна важливість: Постанова Правління НБУ від 08.11.2023 р. № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0143500-23#Text> (дата звернення 15.03.2024 р.)

32. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 № 3254-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text> (дата звернення 16.03.2024 р.)

33. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-ІХ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення 16.03.2024 р.)

34. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001р. № 2664-ІІІ. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>. (дата звернення 16.03.2024 р.)

35. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 02.10.2023р. № 1953-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення 16.03.2024 р.)

36. Про фінансові ринки. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets> (дата звернення 16.03.2024 р.)

37. Регулювання ринку небанківських фінансових послуг. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market> (дата звернення 12.10.2024 р.)

38. Римський А., Соболева-Терещенко О. Порівняння світової та української практики банківського стрес-тестування. *Тенденції розвитку менеджменту та підприємництва*. 2019. №4 (10). URL:

https://www.researchgate.net/publication/338637610_Comparison_worldwide_and_Ukrainian_practice_of_bank_stress_testing (дата звернення 25.10.2024 р.)

39. Ромашко О. М., Крихівська Н. О. Шляхи покращення взаємодії банків та фінтех-компаній в Україні на основі зарубіжного досвіду. *Економіка. Фінанси, грошовий облік і кредит*. Бізнесінформ № 10. 2022. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-10_0-pages-168_174.pdf (дата звернення 24.10.2024 р.)

40. Савастєєва О.М. Фінансові системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. Київ. 2019. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fbb8eb2e-e05f-4a06-aa3a-7587cf1803de/content> (дата звернення 25.10.2024 р.)

41. Середняк Т.К. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених*. Дніпро. 2020. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41881/1/KNEU_Zb_tez_20_3.pdf (дата звернення 17.03.2024 р.)

42. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система. Навчальний посібник. Львів. ЛНУ імені Івана Франка. 2020. 580 с.

43. Ситник Н., Прицак Я. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Економічні науки*. №6(118). 2023. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5890?utm_source (дата звернення 10.10.2024 р.)

44. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Звіт про реалізацію за 2021 рік. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025_zvit_2021.pdf?v=6 (дата звернення 26.10.2024 р.)

45. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy> (дата звернення 26.10.2024 р.)

46. Танчак Я.А. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6(11). С. 495 – 499.

47. Татарин Н.Б., Чоп Т.І. Проблеми фінансового ринку України та шляхи їх подолання. *Економіка і суспільство*. Випуск №19. 2018. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/175.pdf (дата звернення 17.10.2024 р.)

48. ТОП-20 угод венчурного фінансування українських стартапів 2023 року. *InVenture*. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/top-20-ugod-venchurnogo-finansuvannya-ukrayinskih-startapiv-2023-roku> (дата звернення 20.10.2024 р.)

49. Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Фінансові компанії на ринку небанківських фінансових послуг України. *Social function of science, teaching and learning*. 2019. С. 126-128. URL: <http://surl.li/snvfhw> (дата звернення 16.10.2024 р.)

50. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021. *Проект USAID «Трансформація фінансового сектору»*. Київ. 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=8&utm_source (дата звернення 22.10.2024 р.)

51. Фіріон В.Я., Фаріон Я.М. Роль посередників на фінансовому ринку України. *Економічний аналіз*. 2016. Том 24. № 1. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2518/1/22.pdf> (дата звернення 17.03.2024 р.)

52. Хома І.Б., Ярмошук А.Ю. Роль фінансових посередників на ринку фінансових послуг в Україні. *Інфраструктура ринку*. Випуск 36. 2019. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/73.pdf (дата звернення 17.03.2024 р.)

53. Черкасова С. В., Басюк О.О. Розвиток системи фінансового посередництва в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного*

університету. *Економічні науки*. Львів. 2019 р. № 58. С. 115-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2019_58_18. (дата звернення 17.03.2024 р.)

54. Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М., Бичкова С. С., Юнін О. С. Державне регулювання ринків фінансових послуг . *Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції* . Київ. 2018. 206 с.

55. Шелудько Н.М., Шишков С.Є. Інфраструктура фінансового ринку в Україні: наслідки законодавчого оновлення. *Ринок фінансових послуг*. 2021. С.71-91 URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_21_09_070_uk.pdf (дата звернення 15.10.2024 р.)

56. Шклярчук С. Г. Ринки фінансових послуг: теорія, методи, інструменти та практика. Навч. посіб. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. 528 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/rinki_fin_poslug.pdf (дата звернення 15.03.2024 р.)

57. Шульга Н.П., Канєва Т.В., Савлук С.М., Жураховська Л.В., Калита О.В., Бесянко Л.Л., Нетребчук Л.О. Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики. *Матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* Київ. 2022. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/daa741958105e699b2f6f8e99214d13f.pdf> (дата звернення 17.10.2024 р.)

58. Що відбувається на ринку фінансових послуг України під час війни? *Асоціація Страхувальників Бізнесу*. URL: <https://insurancebiz.org/news/excl/detail.php?ID=9500> (дата звернення 24.10.2024 р.)

59. Green Finance Progress Report. *UN environment programme*. URL: <https://www.unep.org/resources/report/green-finance-progress-report> (дата звернення 26.10.2024 р.)

60. Risk-Based Banking Supervision. (BSO). URL: <https://www.imf.org/en/Capacity->

[Development/Training/ICDTC/Courses/BSO?utm_source](#) (дата звернення 26.10.2024 р.)

61. Types of Finance and Financial Services. *Corporate finance*. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/what-is-finance/> (дата звернення 26.10.2024 р.)

62. World bank group. *Financial Inclusion*. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion> (дата звернення 27.10.2024 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А

Компетенції державних регуляторів на ринках фінансових послуг України

	Сфера впливу	Основне завдання	Порядок здійснення регулювання
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	регулювання ринків капіталу (фондовий ринок, ринок деривативних фінансових інструментів та грошовий ринок; діяльності інститутів спільного інвестування й установ недержавного пенсійного забезпечення) та організованих товарних ринків (товарні біржі)	формування правил функціонування регульованого ринку, клірингу зобов'язань за договорами, укладеними на такому ринку, а також протидії маніпулюванню та іншими зловживаннями на такому регульованому грошовому ринку	визначається положеннями Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та також положенням Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»
Національний банк України	регулювання ринків банківських та небанківських послуг (страхові компанії, ломбарди, фінансові компанії та кредитні спілки)	здійснення державного регулювання вказаних видів діяльності, захист прав споживачів у цій сфері, розробка стратегії розвитку цієї сфери та узагальнення практики застосування	визначається положеннями Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та також положеннями Закону України «Про банки та банківську діяльність»
Антимонопольний комітет України	регулювання ринків капіталів, організованих товарних ринків, ринків банківських послуг та небанківських послуг	здійснення державного регулювання вказаних видів діяльності. захист правил конкуренції, добросовісної конкуренції, захист від недобросовісної конкуренції, недопущення зловживань монопольним становищем на відповідному ринку фінансових послуг	визначається положеннями Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та також положеннями Закону України «Про Антимонопольний комітет України»

Топдосягнення у реформуванні
та розвитку фінансового ринку України у 2021 році

Прийнято Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії"	Затверджено Стратегію кібербезпеки України	Затверджено Політику щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року	Прийнято Закон України "Про страхування" у новій редакції	Прийнято Закон України "Про платіжні послуги"	Підвищено рівень корпоративного управління та посилено фінансову незалежність НБУ
Реструктуризовано заборгованість ФГВФО за позиками 2014–2017 років	Прийнято Закон України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках	Прийняті зміни щодо автоматизованого обміну фінансовою інформацією з іншими державами (у тому числі Common Reporting Standard / CRS).	Прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості"	Скасована монополія РЦ на розрахунки "поставка цінних паперів проти оплати"	Затверджено Стандарти корпоративного управління в професійних учасниках ринків капіталу та організованих товарних ринків
Врегульовано питання оподаткування операцій з інвестиційним золотом та банківськими металами	Прийнято Закон України "Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві"	Розпочато реорганізацію Державної іпотечної установи	Створено пілотну мережу з 15 Інформаційних пунктів підприємця	Впроваджено низку вимог щодо забезпечення прозорості інформації та реклами фінансових послуг	Започатковано роботу товарних бірж, які отримали ліцензії відповідно до нового законодавства України
Проведене перше IPO на вітчизняних ринках капіталу за новою процедурою після імплементації Prospectus Directive	НБУ приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN)	Опрацьовано цілові бізнес-моделі e-гривні	Забезпечено розвиток інституту первинних дилерів	Затверджено додаток з питань корпоративного управління і сталого розвитку (ESG) до Кодексу корпоративного управління	

За два роки реалізації Стратегії виконано 26% дорожньої карти реалізації Стратегії, що становить 75 повністю виконаних дій на кінець 2021 року. Виконано або виконується за графіком 85% дій дорожньої карти реалізації Стратегії

Планове і фактичне виконання дорожньої карти Стратегії в розрізі років, статусів та стратегічних напрямів на кінець 2021 року

Додатково. Пропозиції, що надійшли до Стратегії у 2021 році стосовно впливу COVID-19 на її реалізацію (та передбачили додавання нової стратегічної цілі, зміну значення низки індикаторів, відправлення реалізації 10% дій дорожньої карти, запланованих на 2021 рік на наступні роки тощо), які пройшли погодження зі спеціалізованими на засіданнях Комунікаційної платформи, не були затверджені з причини початку військової агресії росії проти України. Вони будуть виконані під час чергового оновлення Стратегії, запланованого на кінець 2022 року. З урахуванням пропозицій щодо зміни строку реалізації частки планової реалізації на кінець 2021 року становила б 23%, що повністю невідповідало би відставленню фактичного виконання від плану.

Середній рівень досягнення планових значень індикаторів у розрізі стратегічних напрямів на кінець 2021 року показав найбільший прогрес у напрямках інноваційної розвитку та фінансової інклюзії (розділ 3 Стратегії)

Стратегічний напрям	К-сть індикаторів за стратегічним напрямом (к-сть наявних індикаторів)	Середнє значення індикаторів* за стратегічним напрямом у 2021 році	Коментарі
I. Фінансова стабільність	19 (19)	90%	Частіше відслідковування пов'язані з непередбачуваним процесом прийняття законодавчих актів та тривалим періодом набрання чинності новими законами; йшла частина – з відставанням від темпів скорочення тійової економіки та частки непродуктивних кредитів; ще йшла – з діями щодо запровадження в Україні Плану дій BEPS і приєднання до міжнародного стандарту з автоматичного обміну інформацією щодо фінансових рахунків
II. Мікроекономічний розвиток	16 (12)	87%	Відставання спостерігалось за такими індикаторами: "Обсяг чистих банківських кредитів до ВВП"; "Рівень промислової кредитуваності МСП"; "Рівень промислового послугу фінансового плану"; "Рівень промислового пенсійних аснів непродуктивних пенсійних фондів"; "Частка страхування життя в загальному обсязі страхових чистих страхових премій"
III. Фінансова інклюзія	7 (7)	98%	Відставання спостерігалось за індикатором "Рівень довіри населення до фінансової системи" (рівень довіри зростає повільнішими темпами, ніж постійний середньорічний темп росту, що спонукає більше працювати на прискорення зростання індикатора наприкінці 2023–2024 років)
IV. Розвиток фінансових ринків	24 (22)	92%	Найбільше відставання спостерігалось за такими індикаторами: "Активні публічні КТ"; "Рівень промислового страхування"; "Обсяг активів налічується до пенсійного забезпечення"; "Запровадження ринку інфраструктурних об'єктів та «зелених об'єктів»"
V. Інноваційний розвиток	19 (10)	99%	Найменше відставання спостерігалось за індикатором "Утримування життєвих платежів (індекс дитячої смертності)"
Загальний середній рівень досягнення індикаторами планових значень у 2021 році за всіма напрямками Стратегії	85 (78)	93%	

* - Середній рівень виконання всіх індикаторів за відповідною ціллю за певний період (2021 рік) відповідного напрямку – лише за наявними індикаторами.

1

Під час визначення рівня досягнення індикаторами планових значень у 2021 році вивчали трудності через відсутність повних даних та в інтерпретації досвіду результатів за якісними (описовими) індикаторами. Планові проміжні значення індикаторів за 2021–2024 роки не встановлені Стратегією. Тому проведений аналіз значною мірою є експертним, доповненим гіпотезами. Результати такого аналізу в цілому підтверджуються рівнем виконання дорожньої карти Стратегії, відставання за 118 напрямками і трохи менше – за IV напрямком

Ключові сфери поліпшення значень індикаторів у майбутньому: надолуження законодавчої роботи, сприяння кредитуванню економіки, розвиток ринків НФП

Стратегічні напрями – стратегічні цілі	К-сть індикаторів за стратегічною ціллю (к-сть названих індикаторів)	Середнє значення рівня досягнення індикаторів* за стратегічною ціллю у 2021 році	Коментар
Загалом кількість індикаторів та рівень досягнення планових значень за напрямом І. Фінансова стабільність	19 (19)	90%	
1. Ефективне регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів	9 (9)	97%	Створення системи гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами накопичувального страхування життя, мало відставання через тривалий цикл прийняття і набрання чинності деякими законодавчими актами
2. Прозорий фінансовий сектор	3 (3)	46%	Імплементація Плану для BEPS і стандарту автоматичного обміну інформацією CRS є ключовим фактором відставання
3. Стійкість фінансового сектору до викликів (шоків)	4 (4)	99%	Деяко відставали від планових темпів досягнення значення індикаторів "Зменшення обсягу непродуктивних кредитів" у банківській системі" та "Чисті кредити у валюті"
4. Підвищення якості корпоративного управління та управління ризиками у фінансовому секторі	3 (3)	100%	

Ключові сфери поліпшення значень індикаторів у майбутньому: надолуження законодавчої роботи, сприяння кредитуванню економіки, розвиток ринків НФП

Стратегічні напрями – стратегічні цілі	К-сть індикаторів за стратегічною ціллю (к-сть наявних індикаторів)	Середнє значення рівня досягнення індикаторів* за стратегічною ціллю у 2021 році	Коментар
Загалом кількість індикаторів та рівень досягнення планових значень за напрямом II. Макроекономічний розвиток	16 (12)	87%	
1. Забезпечення стійкості державних фінансів	4 (4)	97%	Частка державних банків в активах банківської системи скорочувалася повільніше, ніж темп планових значень
2. Сприяння кредитуванню економіки	5 (4)	77%	За індикаторами цієї стратегічної цілі важливо обирати темпи зростання (кредитування бізнесу, лізинг) швидші за прогнозовані темпи зростання ВВП, або вкладатися в проєкції планові значення (чи, принаймні, цілесов)
3. Посилення захисту прав кредиторів та інвесторів	3 (1)	100%	
4. Створення умов для залучення довгострокових ресурсів	4 (3)	81%	За індикаторами цієї стратегічної цілі важливо обирати темпи зростання (пенсійні активи НІПФ) швидші за прогнозовані темпи зростання ВВП. Інакше, після впровадження пенсійної реформи відбудеться геометричне зростання активів, що, можливо, досягне цілі
Загалом кількість індикаторів та рівень досягнення планових значень за напрямом III. Фінансова інклюзія	7 (7)	98%	
1. Підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами	4 (4)	100%	
2. Посилення захисту прав споживачів фінансових послуг	2 (2)	92%	Рівень довіри населення до фінансової системи залишається низьким за рахунок слабкої довіри респондентів опитування до кредитних спілок, ломбардів, ФК (з мікрокредитування, факторингових і лізингових компаній і погребує уваги під час роботи з цими НФП)
3. Підвищення рівня фінансової грамотності населення	1 (1)	100%	

* - Середнє значення рівня виконання всіх індикаторів за відповідною ціллю за певний період (2021 рік) відповідного напрямку – лише за наявними індикаторами.

Ключові сфери поліпшення: відновлення збору даних та/або заміна/уточнення індикаторів окремих напрямів з урахуванням умов воєнного стану

Стратегічні напрями – стратегічні цілі	К-сть індикаторів за стратегічною ціллю (к-сть наявних індикаторів)	Середнє значення рівня досягнення індикаторів* за стратегічною ціллю у 2021 році	Коментар
Загалом кількість індикаторів та рівень досягнення планових значень за напрямом IV. Розвиток фінансових ринків	24 (22)	92%	
1. Сприяння розвитку ринків небанківських фінансових послуг	6 (6)	75%	Не всі дані були зібрані регуляторами за індикаторами цілі (ІСІ, СК) через початок війни. Дані можуть актуалізуватися пізніше
2. Ефективна інфраструктура ринків капіталу	6 (5)	96%	
3. Створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів/інструментів зниження ризиків здійснення фінансових операцій	8 (7)	99%	
4. Інтеграція фінансового ринку України у світовий фінансовий простір	4 (4)	100%	

Ключові сфери поліпшення: відновлення збору даних та/або заміна/уточнення індикаторів окремих напрямів з урахуванням умов воєнного стану

Стратегічні напрями – стратегічні цілі	К-сть індикаторів за стратегічною ціллю (к-сть наявних індикаторів)	Середнє значення рівня досягнення індикаторів* за стратегічною ціллю у 2021 році	Коментар
Загалом кількість індикаторів та рівень досягнення планових значень за напрямом У. Інноваційний розвиток	19 (16)	99%	
1. Розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайту	8 (8)	99%	
2. Забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів	1 (1)	100%	
3. Забезпечення розвитку SupTech&RegTech	5 (2)	100%	
4. Розвиток цифрової економіки	5 (5)	99%	

* - Середнє значення рівня виконання всіх індикаторів за відповідною ціллю за певний період (2021 рік) відповідного напрямку – лише за наявними індикаторами.

Детальніше можна переглянути в додатку 1. Детальний фактичний стан досягнення значень індикаторів Стратегії на кінець 2021 року

За показниками динаміки банківського кредитування, надання послуг лізингу важливо досягати темпів зростання швидших за прогнозовані темпи зростання ВВП аби вкладатися в проміжні планові показники

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку II. Макроекономічний розвиток

Числові індикатори стратегічних цілей напрямку II	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	2025
Показник відношення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП	60,4%	48,9%	45,2%	Не вище 40%
Частка державного боргу в національній валюті, у % від усього державного боргу	41,0%	38,2%	40,0%	Не нижче 50%
Поступове зниження дефіциту державного бюджету	2,1%	5,13%	3,60%	2,0%
Частка державних банків в активах банківської системи	55,2%	52,6%	49,77%	Не вище 25%
Обсяг чистих банківських кредитів, у % від ВВП (суб'єкти господарювання та фізичні особи)	16,5%	15,57%	13,0%*	Не нижче 22%
Рівень проникнення кредитування МСП, у % від ВВП	1,4%	2,34%	1,62%*	3%
Рівень проникнення небанківського кредитування, у % від ВВП	< 1,9%	1,82%	2,60%*	Не менше 3%
Рівень проникнення послуг фінансового лізингу, у % від ВВП	< 0,66%	0,9%	0,70%*	Не менше 2%
Рівень ефективного кредитування із використанням інструментів торговельного та структурного фінансування	< 3%	< 3%	N/A	Не менше 10%

* За даними департаментів з коригуванням на уточнене значення ВВП за результатами 2021 року.

Виконано

Виконується в межах плану

Виконується з незначними відхиленнями

Уточнюється

Три індикатори міжнародних рейтингів потребують заміни

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку II. Макроекономічний розвиток

Індикатори стратегічних цілей напрямку II	01.01.2020	01.01.2022	2025
Запровадженні ефективного позасудового порядку звернення стягнення на забезпечення (заставу, іпотеку)	Не запроваджено	Підготовлено пропозиції до законодавства, у тому числі щодо: виконавчих написів нотаріуса; можливості укладання угоди кредиторам, щодо яких відкрито виконавче провадження; знання заборони щодо нарахування штрафів за кредитами в період карантину. Підготовлено проект Концепції врегулювання питань зі звернення стягнення на предмет застави, якщо є право грошової вигоди	Запроваджено
Підвищено місце України в рейтингу Doing Business за компонентом "Захист прав міноритарних акціонерів"	45 (2020)	N/A	N/A
Підвищено місце України в рейтингу Doing Business за компонентом "Врегулювання неплатоспроможності"	146 (2020)	N/A	N/A
Підвищено місце України в рейтингу за ІБС World Economic Forum за компонентом "Доступність венчурного капіталу"	Не запроваджено	N/A	N/A
Запроваджено "класичні" інвестиційні фонди – UCITS, money market funds, venture capital funds та hedge funds	Не запроваджено	Здійснюється розроблення законопроекту про інвестиційні фонди, яким передбачається запровадження законодавчого поля діяльності інвестиційних фондів в Україні відповідно до європейських правил, визначених UCITS, AIFM, VCF, для якого поширюватиметься на новостворені інвестиційні фонди, а також передбачатиме перехідний період та можливість трансформації діяльності існуючих інститутів спільного інвестування в інвестиційні фонди відповідно до європейських вимог	Створені та функціонують "класичні" інвестиційні фонди
Рівень проникнення пенсійних активів недержавних пенсійних фондів	0,1% від ВВП	0,1% від ВВП	Не нижче 1%
Частка страхування життя у загальному обсязі отриманих чистих страхових премій	11,7%	11,87%*	Не нижче 20%

* Розрахунок проводився за показниками 9 місяців 2021 року.

Виконано
 Виконується в межах плану
 Виконується з незначним відхиленням
 Уточнюється

Повністю досягнуті цільові значення за трьома індикаторами із семи стратегічного напрямку ІІІ. Аналізується можливість додавання нових заходів з урахуванням контексту

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку ІІІ. Фінансова інклюзія

Числові індикатори стратегічних цілей напрямку ІІІ	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	2025
Кількість відкритих базових рахунків щодо кількості дорослого населення	63%	63%	84%	80%
Співвідношення готівки (МО), у % до ВВП	12%	12,9%	10,60%	Не більше 7,5%
Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з Р2Р) і загальної кількості транзакцій	82,4%	86,9%	90,10%	Не нижче 85%
Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з Р2Р) і загального обсягу транзакцій	50,3%	55,9%	60,90%	65%
Рівень довіри населення до фінансової системи	=10%	=10%	13%*	60%
Індекс розкриття інформації, включаючи наявність низки виносів до розкриття інформації	2,0	N/A	5,0	5,0
Індекс рівня фінансової грамотності населення (за шкалою від 0 до 21)	11,6	11,6	12,3	12,5

* Застосовувалася нова методологія підрахунку: використані результати соціологічного опитування населення на замовлення НБУ щодо довіри до банківських і небанківських інституцій. Отриманий результат – просте середнє значень повної і часткової довіри до відповідних компонентів фінансової системи.

Виконано Виконується в межах плану Виконується з незначним відхиленням Уточнюється

Дані щодо проникнення страхування, активів публічних ІСІ неповні, ці індикатори, а також проникнення активів накопичувального пенсійного страхування відстають від проміжних планових значень.

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку IV. Розвиток фінансових ринків

Індикатори стратегічних цілей напрямку IV	01.01.2020	01.01.2022	2025
Рівень проникнення страхування, у % до ВВП	1,4%	1,0% (за даними 9 місяців 2021 року)	Не нижче 2%
Активи публічних ІСІ	0,1% від ВВП	Основні зазначені індикатори станом на 31.12.2021 неможливо, що пов'язано з частковим неотриманням НДІЦІФР ринку звітності у зв'язку з дією воєнного стану в Україні	Не нижче 5% від ВВП
Обсяг активів накопичувального пенсійного забезпечення	<0,1% від ВВП	<0,1% до ВВП	Не нижче 2% від ВВП
Відміна видів страхування, у тому числі обсяг базових, та здійснення переходу на класи страхування	43 обсяг базових видів	Пройнята нова редакція Закону України "Про страхування", якщо передбаченої період на класи страхування та відмова від обсяг базових видів страхування. Закон вводить в дію з 01.01.2024	Відбувся перехід на класи страхування
Запровадження законодавчого регулювання ринку контрактів на ринку	Не запроваджено	Запроваджено законодавче регулювання ринку контрактів на ринку	Ринок контрактів на ринку законодавчо та нормативно врегульовано
Запровадження регулювання ринку криптовалют	Не забезпечено	У 2021 році розроблено за участю НБУ законопроект "Про віртуальні активи" (який після розглядування було прийнято в 2022 році). Зайнятоється закон щодо розроблення відповідних НПА	Ринок криптовалют законодавчо та нормативно врегульовано
Затвердження національних генеральних угод, що відповідають стандартам GMPA & ISDA	Не запроваджено	Запроваджена національна генеральна угода, що відповідає стандартам ISDA	Затверджено та практично застосовується генеральні угоди GMPA & ISDA
Центральні елементи інфраструктури ринка капіталу, крім центрального депозитарію, поділяють монополії, закріплені законом	Законотворена монополія на посередницьку інфраструктуру ринка капіталу	З метою створення законодавчого поля щодо врегулювання питання запровадження платіжної мережі на фондовому ринку 14.12.2021 ВРУ прийнято за основу проєкт Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державне регулювання ринка капіталу та організованих товарних ринків" та деяких інших законодавчих актів України щодо регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринків" (реєстраційний номер у ВРУ 5665 від 26.08.2021)	Внесено змін до законодавства, що скорочують монополію на центральні елементи інфраструктури ринка капіталу (крім центрального депозитарію)

Виконано

Виконується в межах плану

Виконується з незначними відхиленнями

Уточнюється

Індикатори за ціллю “Створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів/інструментів зниження ризиків здійснення фінансових операцій” виконувалися з незначним відставанням. Значна частина роботи присвячена формуванню законодавчого поля та підготовці інтеграції українського фінансового ринку в світовий

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку IV. Розвиток фінансових ринків

Індикатори стратегічних цілей напрямку IV	01.01.2020	01.01.2022	2025
Здійснено процедуру сек'юритизації відповідно до нового законодавства України	Законодавчо визначено лише сек'юритизацію іпотечних кредитів	З метою створення законодавчого поля щодо врегулювання процедури сек'юритизації здійснюються заходи з підготовки відповідної Концепції	Створено правове поле для здійснення процедури сек'юритизації
Забезпечено можливість реалізації механізму ліквідційного нетінгу	Не забезпечено	Створено законодавче поле щодо регулювання питання здійснення ліквідційного нетінгу	Створено правове поле для здійснення ліквідційного нетінгу
Забезпечення функціонування ринків деривативних фінансових інструментів (деривативних контрактів та деривативних цінних паперів)	Не забезпечено	Створено законодавче поле щодо регулювання питання функціонування ринків деривативних фінансових інструментів (деривативних контрактів та деривативних цінних паперів)	Створено правове поле для функціонування ринків деривативних фінансових інструментів (деривативних контрактів та деривативних цінних паперів)
Проведення IPO акцій в Україні та здійснення публічних пропозицій корпоративних облігацій	Не проведено	Проведено перше IPO на вітчизняних ринках капіталу за новою процедурою після імплементації Prospectus Directive. Крім цього здійснено низку заходів, зокрема прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів", розроблено законопроект "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо удосконалення оподаткування в сфері ринків капіталу та організованих товарних ринків)" (подано до ВРУ у березні 2022 року)	Проведено IPO акцій; здійснено публічні пропозиції корпоративних облігацій
Повне виконання дорожньої карти з валютної лібералізації	Затверджено дорожню карту	Достигнуто частково/прорис у виконанні дорожньої карти з урахуванням темпів поліпшення макроекономічних умов. Протягом 2021 року НБУ не вводив нових заходів захисту на валютному ринку, а поступово (у міру поліпшення макроекономічної ситуації та з урахуванням оцінки ефектів від зняття обмежень на валютному ринку України) продовжував послаблювати та припиняти дію заходів захисту	Валютні операції здійснюються без обмежень
FTSE класифіковано фінансовий ринок України як Frontier Market	Не класифіковано	Заходи виконуються за графіком	Класифіковано
Включення українських цінних паперів до міжнародного індексу ринків, що розвиваються	Не включено	Заходи виконуються за графіком	Українські цінні папери включено до міжнародного індексу
Включення міжнародних фінансових установ до переліку первинних дилерів на ринку ОБДП	Не включено	Заходи виконуються за графіком	Включено

 Виконано Виконується в межах плану Виконується з незначним відхиленням Уточнюється

Індикатори інноваційного розвитку демонструють позитивну динаміку в досягненні цільових значень 2025 року (навіть попри деяке відставання, не більше 5%)

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку V. Інноваційний розвиток

Індикатори стратегічних цілей напрямку V	01.01.2020	01.01.2022	2025
Частка банків-емітентів НПС ПРОСТІР, % від усіх банків	21%	27,0%	Понад 70%
Рівень приймання карток НПС ПРОСТІР в Україні	POS - 98%, АТМ - 87%, e-com>85%, p2p <50%	POS – 98%, АТМ – 88%, E-com – 95%	Понад 99%
Прийнято та впроваджено Закон України “Про платіжні послуги”, адаптований до вимог директиви ЄС PSD2	Проект Закону “Про платіжні послуги” у процесі розроблення	Прийнято Закон України “Про платіжні послуги” (impleментація PSD2)	Закон прийнято та впроваджено
Запровадження стандартів Open Banking на ринку України	Не запроваджено	Прийнято Закон України “Про платіжні послуги”, чим врегульовано Open Banking в Україні; нешироке запровадження	Не менше 80% надавачів платіжних послуг забезпечують можливість роботи у форматі Open Banking
Запровадження нових стандартів та форматів платежів (ISO 20022)	Не запроваджено	Виконання заходу заплановано пізніше	Впроваджено нові стандарти ISO 20022
Запровадження QR-коду для переказів коштів	Не запроваджено	Правила запроваджено та оновлено, 6 банків інтегрували QR-код	Затверджено та імплементовано правила використання QR-коду для переказу коштів
Розширення регламенту роботи СЕП 24/7	Із 08.30 до 19.00 в робочі дні	СЕП працює в режимі 23/7	СЕП працює в режимі 24/7
Упровадження миттєвих платежів (instant payments)	Не запроваджено	Створено першу версію Концепції СМП	Упроваджено

Виконано

Виконується в межах плану

Виконується з незначним відхиленням

Уточнюється

Частина завдань з інституційної розбудови фінансового ринку реалізована завдяки прийнятому Закону від 30.06.2021 № 1591-IX “Про платіжні послуги”

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку V. Інноваційний розвиток

Індикатори стратегічних цілей напрямку V	01.01.2020	01.01.2022	2025
Створення та функціонування регулятивного Sandbox в НБУ	Створено Експертну раду НБУ з питань комунікації з інноваційними компаніями та проєктами	Планується пілорийний запуск "пісочниці" в очні 2022 року. Прийнято Закон України "Про платіжні послуги"	Запроваджено та функціонує регулятивний Sandbox в НБУ; внесено зміни до законодавства України
Стимулювання розвитку та регуляція платформ для кредитування	Не регулюється	N/A	Діяльність кредитувальних компаній регулюється відповідними НПА
Запровадження технологій у наглядових процесах SupTech&RegTech	Не використовується	Визначено перелік потенційних користувачів серед учасників фінансового ринку. Опубліковано Концепцію розвитку наглядових та регуляторних технологій, проведено опитування ринку	SupTech&RegTech активно використовуються у наглядових процесах
Впровадження дата-центричної моделі вивалення операцій, пов'язаних з легітимізацією (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	Не запроваджено	N/A	Моделі запроваджено та функціонує
Створення електронного особистого кабінету для взаємодії з фінансовими установами	Немає	N/A	Створено
Створення реєстру страхових посередників	Немає	Прийнято нову редакцію Закону України "Про страхування" (від 18.11.02); Оскільки Закон України "Про страхування" вводиться в дію з 01.01.2024, а розділ щодо регулювання діяльності страхових посередників з 01.01.2025, то фактично Реєстр страхових посередників буде створено з 01.01.2025. Створено державний реєстр страхових та перестрахових брокерів	Створено

Виконано

Виконується в межах плану

Виконується з незначними відхиленнями

Уточнюється

Участь банків у системі БанкіД НБУ досягла цільового значення

Значення індикаторів Стратегії у 2021 році за цілями напрямку V. Інноваційний розвиток

Індикатори стратегічних цілей напрямку V	01.01.2020	01.01.2022	2025
Забезпечено відкритий доступ регуляторів та учасників фінансового ринку до публічних баз даних	Не забезпечено	Підготовлено доповідну записку та ініційовано розроблення законопроекту про внесення змін до Законів України "Про Національний банк України" та "Про банки і банківську діяльність"; Розроблено проекти пропозицій щодо розширення доступу НБУ та банків до Державного реєстру об'єктів рухомого майна, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Складового реєстру та реєстрів ДПС України	Доступ до баз даних організовано та використовується
Створено централізовану онлайн базу даних щодо договорів страхування, які обов'язкові до наявності відповідно до законодавства України, із можливістю контролю їх укладання та дії	Не створено	Прийнято нову редакцію Закону України "Про страхування". Оскільки Закон України "Про страхування" вводиться в дію з 01.01.2024, централізована онлайн база даних щодо договорів страхування, які обов'язкові до наявності відповідно до законодавства України, буде створено після введення в дію цього Закону	Базу створено та доступ для роботи до неї надано
Збільшення кількості банків – учасників системи БанкіД НБУ, у % відношення вартості активів до вартості активів усіх банків	22,5%	39 абонентів-ідентифікаторів становлять за загальними активами більше 90%	Не нижче 70%
Частка ДТП, врегульованих за допомогою європротоколу	34,05%	36%*	Не нижче 50%
Частка укладених договорів ОСЦПВ онлайн	15,08%	46,71%*	100%

* За розрахунками НКЦПФР на 01.07.2021.

Виконано

Виконується в межах плану

Виконується з незначним відхиленням

Уточнюється